

Elina Linnaluoma

“Pedagoginen vastuu kulkee koko päiväkotipäivän mukana toiminnassani, joka hetkellä”

Lastentarhanopettajan rooli kasvatusyhteisössä sekä heidän pedagoginen vastuunsa

Tekijä Otsikko	Elina Linnaluoma "Pedagoginen vastuu kulkee koko päiväkotipäivän mukana toiminnassani, joka hetkellä" - Lastentarhanopettajan rooli kasvatusyhteisössä sekä heidän pedagoginen vastuunsa
Sivumäärä Aika	38 sivua + 1 liite 5.4.2011
Tutkinto	Hyvinvointi ja toimintakyky
Koulutusohjelma	Sosiaalialan koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Sosionomi (AMK)
Ohjaajat	Lehtori Aini Ronkainen Lehtori Anna-Riitta Mäkitalo
<p>Tarkastelen opinnäytetyössäni lastentarhanopettajan roolia kasvatusyhteisössä ja heidän pedagogista vastuutaan. Opinnäytetyöni tarkoituksena on selvittää lastentarhanopettajien omia näkemyksiä. Teoriaosuudessa käsittelen lastentarhanopettajan työtehtäviä sekä tietämysalueita, joiden kautta yritän hahmottaa lastentarhanopettajan roolia kasvatusyhteisössä. Lastentarhanopettajan pedagogista osaamista käsittelen Iris Hapon varhaiskasvatuksen välittömällä, välillisellä ja tiedostavalla tasolla.</p> <p>Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen tutkimus. Opinnäytetyötäni varten olen haastatellut kuutta lastentarhanopettajaa kolmesta eri päiväkodista Länsi-Helsingin alueella. Tein haastattelut joulukuussa 2010 ja tammikuussa 2011. Haastattelumenetelmänä opinnäytetyössäni olen käyttänyt teemahaastattelua sekä pientä kirjoitelmaa. Haastattelujen teemoja ovat lastentarhanopettajan tehtävät ja vastuualueet, omat vahvuudet, muutokset työtehtävissä, työn arvo ja merkitys, tärkeät asiat työssä, erot lastentarhanopettajan ja lastenhoitajan työtehtävillä sekä pedagoginen vastuu. Aineiston analyysissä olen käyttänyt teemoittelua.</p> <p>Tulosten mukaan lastentarhanopettajan työ muodostuu monipuolisista tehtävistä. Työn tavoitteena on tarjota lapselle hyvä päivä päiväkodissa. Osa lastentarhanopettajista on sitä mieltä, että lastentarhanopettajien ja lastenhoitajien työtehtävien erot eivät näy selkeästi arjessa. Lastentarhanopettajan tehtävänä on suunnitella ryhmän toimintaa ja toteuttaa toimintaa yhdessä muun tiimin kanssa. Lastentarhanopettaja vastaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmista sekä yhteistyöstä eri verkostojen kanssa.</p> <p>Tulosten perusteella voidaan todeta, että lastentarhanopettajan rooliin kasvatusyhteisössä kuuluu vahvasti pedagoginen vastuu. Lastentarhanopettajan pedagoginen vastuu koostuu vastuuna lapsista, tiimistä, toiminnasta ja työstä sekä yhteistyöstä eri verkostojen kanssa. Toiminnan suunnittelu on myös oleellinen osa lastentarhanopettajan työtä. Lastentarhanopettajat kokevat kantavansa päävastuun ryhmässään.</p>	
Avainsanat	varhaiskasvatus, lastentarhanopettaja, pedagoginen vastuu

Author Title	Elina Linnaluoma Kindergarten Teachers' Role in an Educational Community and Their Pedagogical Responsibility
Number of Pages Date	38 pages + 1 appendix 5 April 2011
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Social Services
Specialisation option	Social Services
Instructors	Aini Ronkainen, Senior Lecturer Anna-Riitta Mäkitalo, Senior Lecturer
<p>I examined kindergarten teachers' role in educational communities and their pedagogical responsibility. The purpose of this Bachelor's thesis was to examine kindergarten teachers' views. The theoretical part handled kindergarten teachers' work and knowledge areas, through which I tried to understand the role of a kindergarten teacher in an educational community. I dealt with kindergarten teachers' pedagogical knowledge with Iris Hoppo's levels of direct knowledge, indirect knowledge and awareness in early childhood education.</p> <p>My Bachelor's thesis was a qualitative study. I interviewed six kindergarten teachers from three different day-care centers in western Helsinki. The interviews were carried out in December 2010 and January 2011. The data was collected in theme interviews and short essays. The themes of the interviews were kindergarten teachers' tasks and responsibilities, their own strengths, changes in tasks, job value and importance, important things at work, differences between kindergarten teachers' and day care nurses' tasks and pedagogical responsibility. I used those themes in the data analysis.</p> <p>The results showed that kindergarten teachers' work consisted of varied tasks. The goal of their work was to offer a child a good day in the kindergarten. Some of the kindergarten teachers agreed that the differences of kindergarten teachers' and day care nurses' tasks were clearly visible in everyday life. A kindergarten teacher was responsible for planning group activities and taking action together with other team. A kindergarten teacher is responsible for children's early childhood education plans as well as for cooperation between various networks.</p> <p>The results suggest that the pedagogical responsibility is a big part of a kindergarten teacher's role in educational communities. Kindergarten teachers' pedagogical responsibilities consist of their responsibility for children, teams, activities and work, and cooperation between various networks. Operational planning is also an integral part of kindergarten teachers' work. Kindergarten teachers feel that they have main responsibility for their group.</p>	
Keywords	early childhood education, kindergarten teacher, pedagogical responsibility

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Varhaiskasvatustyö	2
2.1	Varhaiskasvatuksen henkilöstö	2
2.2	Varhaiskasvatustyössä vaadittava osaaminen	3
3	Lastentarhanopettajan tehtävät ja keskeiset tietämysalueet	4
3.1	Kasvatuksen, pedagogiikan ja opetuksen osaamisalue	6
3.2	Lapsen kehityksen tuntemiseen liittyvä osaamisalue	6
3.3	Asiantuntijuuden ja työn kehittämiseen liittyvä osaamisalue	6
3.4	Lastentarhanopettajan keskeiset tietämysalueet	6
4	Pedagoginen osaaminen	8
4.1	Varhaiskasvatuksen välittömän tason osaaminen	9
4.1.1	Kasvatuksellinen vuorovaikutus	9
4.1.2	Pedagogiset taidot	9
4.1.3	Henkilökohtaiset ominaisuudet	10
4.2	Varhaiskasvatuksen välillisen tason osaaminen	11
4.2.1	Fyysinen ja psyykinen turvallisuustakuu	11
4.2.2	Työn ulkoinen ohjaus	12
4.2.3	Kasvatustyön suunnittelu ja koordinointi	12
4.3	Varhaiskasvatustyötä tukevan tiedostavan tason osaaminen	14
4.3.1	Vastuun tiedostaminen	14
4.3.2	Lapsilähtöisyys ja yksilöllisyys	15
4.3.3	Kasvatustietoisuus	16
5	Opinnäytetyön toteutus	17
5.1	Tutkimustehtävä	17
5.2	Tutkimusmenetelmä	18
5.3	Aineiston kerääminen	18

5.4	Aineiston analysointi	20
6	Tutkimustulokset	21
6.1	Lastentarhanopettajan tehtävät ja vastualueet	21
6.2	Omat vahvuudet lastentarhanopettajana	23
6.3	Työn ensisijaiset tavoitteet	24
6.4	Muutokset työtehtävissä	25
6.5	Työn arvo ja merkitys	26
6.6	Tärkeät asiat lastentarhanopettajan työssä	27
6.7	Erot lastentarhanopettajan ja lastenhoitajan työtehtävillä	28
6.8	Pedagoginen vastuu	29
6.8.1	Lapsiin liittyvä vastuu	30
6.8.2	Tiimiin liittyvä vastuu	30
6.8.3	Toimintaan ja työhön liittyvä vastuu	31
6.8.4	Yhteistyöhön liittyvä vastuu	31
7	Johtopäätökset	31
7.1	Pedagoginen vastuu	33
8	Pohdinta	34
	Lähteet	37
	Liitteet	
	Liite 1. Haastattelurunko	

1 Johdanto

Opinnäytetyöni on Metropolia Ammattikorkeakoulussa toteutettu sosiaalialan opinnäytetyö, joka liittyy varhaiskasvatuksen alueelle ja lastentarhanopettajan työhön. Tarkoitukseni on selvittää lastentarhanopettajan roolia kasvatusyhteisössä ja heidän näkemyksiään pedagogisesta vastuustaan. Työn teoriaosuus muodostuu lastentarhanopettajan työtehtävistä sekä tietämysalueista, joiden kautta yritän hahmottaa lastentarhanopettajan roolia kasvatusyhteisössä. Lastentarhanopettajan pedagogista osaamista käsittelem Iris Hapon varhaiskasvatuksen välittömän, välillisen ja tiedostavan tasolla. Toteutan opinnäytetyöni yhteistyössä kolmen päiväkodin kanssa, jotka ovat Helsingin läntiseltä alueelta. Opinnäytetyöni on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Aineistonkeruumenetelmänä käytän puolistrukturoitua teemahaastattelua sekä vapaamuotoista kirjoitelmää. Haastattelen opinnäytetyötäni varten kuutta lastentarhanopettajaa.

Aiemmin Suomessa päivähoitohenkilöstön työtehtävistä sekä työnjaosta olivat olemassa sosiaalivaltion antamat suositukset, mutta nykyään yleisiä suosituksia päivähoitohenkilöstön työtehtävien suhteen ei enää ole (Hujala, Puroila, Parrila, Nivala 2007:102). Selkeästi eriytyneistä työtehtävistä ja vastuualueista on siirrytty kohti yhdessä tekemisen kulttuuria. Tämä on saattanut rikastuttaa varhaiskasvatustyötä ja mahdollistaa eri koulutustaustaisten työntekijöiden erilaisen osaamisen hyödyntämisen työyhteisössä. Toisaalta työntekijöiden toimenkuvien ja tehtäväalueiden hämärtyminen on saattanut johtaa myös siihen, että eri ammattiryhmien osaamisen ydin on joutunut kadoksiin. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007a:23.)

Opettaja-lehden (44-45/2010) artikkelissa Kirsti Karila kertoo lastentarhanopettajien turhautuvan, jos he eivät näe eroa lastentarhanopettajan ja muiden työntekijöiden välillä. Hänen mukaansa myös lastentarhanopettajan aseman tiimissä ja sen tuoman mielekkyyden pitäisi näkyä selkeämmin työn arjessa. Samassa artikkelissa Nurmeksessa työskentelevä erityislastentarhanopettaja Pirjo Pirinen toteaa, että päiväkodissa pitäisi selkiyttää eri tehtävissä ja eri koulutustaustoilla työskentelevien perustehtäviä. (Nissilä 2010.)

2 Varhaiskasvatustyö

Varhaiskasvatuskäsite tarkoittaa varhaiskasvatuskäytäntöä, varhaiskasvatusoppiainetta, varhaiskasvatustiedettä ja varhaiskasvatusajattelua. Varhaiskasvatustyöhön kuuluu toiminnan suunnittelua, toteuttamista ja arviointia monimutkaisessa pedagogisessa prosessissa. (Härkönen 2008:30.)

Varhaiskasvatus on pienten lasten eri elämänpiireissä tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta. Sen tavoitteena on edistää lasten tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. Se vaatii kasvatuksen ammattilaisten ja vanhempien välistä kasvatuskumppanuutta, jotta perheiden ja kasvattajien yhteinen kasvatustehtävä muodostaisi lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden. Yhteiskunnan järjestämä varhaiskasvatus muodostuu hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuudesta. Ammattitaitoinen henkilökunta on varhaiskasvatuksen keskeinen voimavara. Laadukkaan varhaiskasvatuksen kannalta on tärkeää, että jokaisella yksittäisellä kasvattajalla sekä koko kasvatusyhteisöllä on vahva ammatillinen osaaminen ja tietoisuus. (Stakes 2005:11.)

2.1 Varhaiskasvatuksen henkilöstö

Varhaiskasvatuksen keskeinen laatutekijä on tehtävänsä soveltuva ja hyvin koulutettu henkilöstö. Suomessa päiväkotien henkilöstörakenne määritellään vuoden 1973 päivähoitolakiin liittyvällä asetuksella, jonka mukaan vähintään joka kolmannella päiväkodin hoito- ja kasvatustehtävissä toimivalla tulee olla lastentarhanopettajan tehtäviin kelpoisuuden antava koulutus. (Lastentarhanopettajaliitto 2005:6.) Muilla tulee olla kouluasteen tutkinto, joita ovat esimerkiksi lähihoitaja, lastenhoitaja tai lastenohjaaja (Reunamo 2007:102). Päiväkodin henkilökunnalla on erilaisia toimenkuvia ja koulutustaustoja. Päiväkodin työtiimi voi koostua seuraavista koulutuksista: lastentarhanopettaja, kasvatustieteen kandidaatti (lastentarhanopettaja), erityisopettaja (lastentarhanopettajan pohjakoulutus), sosiaalikasvattaja, sosionomi, lastenhoitaja, päivähoitaja tai lähihoitaja. (Pihlaja 2008:27-28.)

Päiväkodeissa tulisi olla vähintään yksi varhaiskasvattaja seitsemää kolme vuotta täytännä tai neljää alle kolmivuotiaista kokopäivälästä kohti. Lapsia voi olla kolmetoista, jos he ovat osapäivähoidossa. Suhdeluvut saattavat muuttua, kun joudutaan tekemään

erityisjärjestelyjä. Erityisen tuen tarpeessa olevat lapset on otettava huomioon, kun päätetään lasten lukumäärää suhteessa kasvatushenkilöstön määrään. Aina henkilökunnan toimenkuvat eivät ole kovin selkeitä. Tähän voi syynä olla se, että toisten työn sisältöä ei tunneta aina tai niistä ei ole sovittu selvästi. Päiväkotityötä selkeyttävät työntekijöiden vastualueet, jotka myös vähentävät töiden päällekkäisyyttä. (Reunamo 2007:102-103.)

Päiväkodissa toteutettava varhaiskasvatus on moniammatillista tiimityötä, johon jokainen ammattiryhmä tuo omaa asiantuntemustaan ja osaamistaan. Kaikille yhteisiä työtehtäviä ja orientaatioita ovat lapsen kasvun ja kehityksen tukeminen, lapsen oppimisen edistäminen, vanhemmuuden ja kotikasvatuksen tukeminen sekä hoito-, hoiva- ja huolenpitotehtävät. Henkilöstön tehtävärakenteen avulla voidaan turvata varhaiskasvatuksessa tarvittava osaaminen sekä eri ammattiryhmien yhteinen, jaettu ammatillinen toiminta, jotta perustehtävä toteutuisi. Henkilöstön tehtävärakenne vaikuttaa siihen, kuinka laadukkaasti hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuus sekä lasten hyvinvointi ja perheiden kasvatustyön tukeminen varhaiskasvatuspalveluissa voivat toteutua. Tämän takia palvelujen järjestäjien tulee etsiä sellaisia tehtävärakenteeseen liittyviä ratkaisuja, joilla parhaiten vastataan tämän päivän ja tulevaisuuden varhaiskasvatustyön muuttuviin ja kasvaviin haasteisiin. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007b:44-45.)

Varhaiskasvatuksen henkilöstö muodostaa moniammatillisen kasvattajayhteisön, jonka toiminta perustuu suomalaisen yhteiskunnan määrittelemissä asiakirjoissa oleviin ja yhteisesti sovittuihin arvoihin ja toimintatapoihin. Kasvattajan työssä olennaista on tiedostaa oma kasvattajuus ja sen taustalla olevat arvot ja eettiset periaatteet. (Stakes 2005:16.)

2.2 Varhaiskasvatustyössä vaadittava osaaminen

Päiväkotityön keskeiset osaamisalueet ovat toimintaympäristön ja perustehtävien tulkintaan liittyvä osaaminen, varhaiskasvatukseen liittyvä osaaminen, yhteistyöhön ja vuorovaikutukseen liittyvä osaaminen sekä jatkuvaan kehittämiseen liittyvä osaaminen. Jokaiselta työntekijältä päiväkodissa edellytetään eri osaamisalueisiin liittyvää perusosaamista. Kuitenkin jokaisen ammatin ja asiantuntijuuden alueella on löydettävissä erityisosaamisen alue, jonka taitaminen on tarpeen nimenomaan sen ammatin työteh-

tävien ja työkokonaisuuden hallitsemiseksi. Erityisosaamisen tiedostaminen ja kehittäminen on välttämätöntä myös yhteisen moniammatillisen osaamisen kehittämisessä. Moniammatillisuus ei voi toteutua ilman, että eri ammattiryhmillä olisi spesifiä annettavaa yhteiseen toimintaan. Moniammatillisuus on jaettua asiantuntijuutta, jossa työntekijät jakavat tietoon, suunnitelmiin ja tavoitteisiin liittyviä älyllisiä voimavaroja saavuttaakseen jotakin. (Karila - Nummenmaa 2001:23, 33, 107.)

Varhaiskasvatustyön työntekijälle asetettuja vaatimuksia voi tarkastella erilaisten käsitteellisten viitekehitysten kautta. Ammatillisella pätevyydellä tarkoitetaan yleensä suoritettua koulutusta tai muodollisten kelpoisuusehtojen täyttymistä. Laissa sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuuksista ilmaistaan tutkintoina varhaiskasvatus tehtäviin vaadittava muodollinen pätevyys. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007a:28.)

Kelpoisuusvaatimuksena lastentarhanopettajan tehtäviin on vähintään kasvatustieteen kandidaatin tutkinto, johon sisältyy lastentarhanopettajan koulutus. Lastentarhanopettajana voi toimia myös henkilö, jolla on sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto. Tähän ammattikorkeakoulututkintoon tulee sisältyä varhaiskasvatukseen ja sosiaalipedagogiikkaan suuntautuneet opinnot sen laajuisina kuin valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädetään. (Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista § 7, 2005.) Lastentarhanopettaja tehtävänimikkeillä toimivista 68 % on lastentarhanopettajatutkinnon suorittaneita ja lähes 19 % sosionomi- tai sosiaaliskasvatustutkinnon suorittaneita. (Sosiaaliportti 2009.)

3 Lastentarhanopettajan tehtävät ja keskeiset tietämysalueet

Tässä opinnäytetyössä hahmotan lastentarhanopettajan roolia kasvatusyhteisössä heidän tehtäviensä sekä tietämysalueidensa kautta.

Lastentarhanopettajan tehtävissä painottuvat erityisesti opetukseen ja pedagogiikkaan liittyvät tehtävät. Lastentarhanopettajan tehtäviin kuuluu lapsiryhmien ohjaaminen, kotikasvatuksen tukeminen, psykososiaalinen työ sekä erityistä tukea ja hoitoa tarvitsevien lasten hoidon ja tuen varmistaminen. Lastentarhanopettaja vastaa toiminnan suunnittelusta ja toteuttamisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä. Lasten-

tarhanopettaja tekee päivittäin kasvatukseen, opetukseen ja hoitoon liittyviä tehtäviä sekä näitä tukevaa työtä, joita ovat suunnittelu ja kehittäminen sekä yhteistyö perheiden ja muiden tahojen kanssa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007b: 45.)

Kirsti Karila (1997:60) on selvittänyt lastentarhanopettajan asiantuntijuuden luonnetta ja sen kehittymistä. Karilan tutkimuksessa lastentarhanopettajan asema päiväkotien työnjaossa liittyy olennaisesti vastuun käsitteeseen. Lähes kaikki tutkimushenkilöt kertoivat lastentarhanopettajien ”kantavan päävastuun”. Tämän päävastuun todettiin kohdistuvan erityisesti suunnitteluun.

Päiväkodeissa työnjaon perusteet vaihtelevat. Joissakin päiväkodeissa työnjako perustuu ammattien erilaisille koulutustaustoille ja sen perusteella muotoutuneille tehtäville. Näissä päiväkodeissa lastentarhanopettajan tehtävänä on vastata päiväkodin kasvatus- ja opetustyöstä. Muut ammattiryhmät ovat mukana tässä työskentelyssä, joko osallistuen lasten ohjaukseen tai painottaen työskentelynsä pääasiassa ylläpitäviin tehtäviin. Osassa päiväkodeissa kaikki työtehtävät ovat jaettu tasapuolisesti henkilöstön kesken koulutuksesta riippumatta. Käytännössä tämä ilmenee niin, että työpäivä on jaettu työvuoroihin ja kuhunkin työvuoroon liittyy tiettyjä työtehtäviä. Näitä tehtäviä toteuttaa kulloinkin kyseisessä työvuorossa oleva henkilö koulutustasosta riippumatta. (Karila 1997:60.)

Karilan ja Nummenmaan (2001:56) tekemässä tutkimuksessa selkeimmät päiväkodin ammattiryhmäkohtaiset painotukset näkyvät suunnitteluun ja arviointiin liittyvässä osaamisessa, jonka erityisesti lastentarhanopettajat kokevat osaamisvahvuudekseen. Saman tutkimuksen mukaan toiminnan toteutukseen ja ohjaukseen liittyviä osaamisen vahvuuden arviointeja esiintyy yhtäläillä lastentarhanopettajilla kuin lastenhoitajilla. Ainoastaan lastenhoitajat arvioivat perushoidon osaamisensa vahvuudeksi.

Lastentarhanopettajan tehtävät ovat jaettu kolmeen eri osaamisalueeseen. Näitä lastentarhanopettajalta vaadittavia osaamisalueita ovat kasvatuksen, pedagogiikan ja opetuksen osaamisalue, lapsen kehityksen tuntemisen osaamisalue sekä asiantuntijuuden ja työn kehittämiseen liittyvä osaamisalue. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007a:34.)

3.1 Kasvatuksen, pedagogiikan ja opetuksen osaamisalue

Lastentarhanopettajan osaamiseen kuuluvat varhaiskasvatussuunnitelmien ja esiopetuksen opetussuunnitelmien laatiminen. He myös määrittelevät opetuksen tavoitteita ja sisältöjä sekä tukevat niiden toteutumista valitsemalla erilaisia pedagogisia menetelmiä. Lastentarhanopettajien osaamiseen kuuluu pedagogisten käytäntöjen hallitseminen sekä lasten yksilöllinen ja lapsiryhmien ohjaus. Heidän tehtäviin kuuluu kasvu-, oppimis- ja opetusympäristöjen rakentaminen sekä varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen jatkumon ylläpitäminen ja kehittäminen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007a:34.)

3.2 Lapsen kehityksen tuntemiseen liittyvä osaamisalue

Lastentarhanopettajat tuntevat erilaisia kehitys- ja oppimisprosesseja sekä rakentavat ja kehittävät lapsen kehitystä edistäviä kasvatus- ja opetusikäntöjä. Heidän tehtäviinsä kuuluu myös erityispedagogisen alueen osaaminen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007a:34.)

3.3 Asiantuntijuuden ja työn kehittämiseen liittyvä osaamisalue

Lastentarhanopettajat ovat työssään analyyttisiä sekä argumentoivat oman työnsä perusteita. He hallitsevat kasvatukseen ja opetukseen liittyvää käsitteistöä sekä kehittävät niitä. Varhaiskasvatustyön teoreettinen hallinta ja tutkiva työote kuuluvat tähän osaamisalueeseen. Lastentarhanopettajan tehtäviin kuuluu alan kotimaisen ja ulkomaisen tutkimuksen ja muun kehittämistoiminnan seuraaminen, siihen osallistuminen ja hyödyntäminen omassa työssä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007a:34.)

3.4 Lastentarhanopettajan keskeiset tietämysalueet

Karila jakaa lastentarhanopettajan keskeiset tietämysalueet neljään kategoriaryhmään väitöskirjatutkimuksessaan (1997) lastentarhanopettajan kehittyvästä asiantuntijuudesta. Näitä lastentarhanopettajan tietämysalueita ovat kasvatus-, lapsi-, konteksti- ja didaktinen tietämys.

Kasvatustietämys on kategoriaryhmä, johon kuuluu kasvatukseen, kasvuprosessin keskeisiin tekijöihin ja niiden välisiin suhteisiin sekä kasvatuksen tavoitteisiin ja päämääriin liittyvät seikat. Selkeimpiä kasvatuksen päämääriä Karilan tutkimuksen perusteella ovat lapsen persoonallisuuden kasvun tukeminen sekä lapsen aktiivisen, tutkivan toiminnan tukeminen. (Karila 1997:105, 107.)

Karilan tutkimuksen mukaan lapsitietämys on keskeinen lastentarhanopettajan tietämysalue. Lapsitietämys on toinen selkeä kategoria ryhmä ja se liittyy sisällöltään lapsiin. Lapsitietämyksen alakategorioita ovat käsitykset lapsesta sekä lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta, näkemys kehityksen ja oppimisen kannalta olennaisista tekijöistä, lapsihavainnoinnin sisällöt ja merkitys työprosessissa, lasten yksilöllinen huomiointi sekä lasten toiminnan ennakoinnit. (Karila 1997:105.)

Kolmas kategoriaryhmä on kontekstitietämys, joka sisältää kasvatustyöympäristöihin ja kasvuolosuhteisiin liittyvät hahmotukset. Päiväkotikasvatuksen konteksti nähdään erilaisina tasoina. Päiväkodin toiminta-ajatuksen hahmottamisessa ilmenee kasvatuksen laajemman yhteiskunnallisen kontekstin näkökulmien huomioiminen. Tätä toiminta-ajatausta konkretisoivat päiväkodin tasolla käsitykset työyhteisön merkityksestä ja toiminnasta, lasten vanhempien merkitys varhaiskasvatuksessa sekä käsitykset lastentarhanopettajan asiantuntijuuden luonteesta. (Karila 1997:105.)

Didaktinen tietämys liittyy pienten lasten kasvatukseen ja opetukseen sekä erityisesti sen toteuttamiseen päiväkodissa. Didaktinen tietämys muodostuu kasvatuksen ja opetuksen suunnittelusta, toteutuksesta ja arvioinnista, opettajan suunnittelutavoista, opettajan käyttämistä kasvatuksen ja opetuksen menetelmistä ja hänen arviointitavoistaan. Didaktisen tietämyksen alueeseen voidaan Karilan tutkimuksen perusteella sisällyttää myös sisältötietämys, jolla voidaan ymmärtää opettajan tietämystä pienten lasten kasvatuksessa ja opetuksessa keskeisistä sisällöistä sekä niihin liittyvistä lainalaisuuksista. (Karila 1997:105-106.)

4 Pedagoginen osaaminen

Lasten kasvatukseen tarvitaan henkilöitä, jotka osaavat varhaispedagogiikkaa. Varhaispedagogiikka on nimike institutionaaliselle varhaiskasvatukselle, jossa tehdään yhteistyötä kodin ja muiden tahojen kanssa. (Härkönen 2008:30.)

Pienten lasten oppiminen käynnistyy usein heidän kiinnostuksestaan ympäristöään kohtaan. Lasten kiinnostuksen kehittyminen oppimista edistäväksi aktiiviseksi toiminnaksi vaatii tuekseen laadukasta oppimisympäristöä ja opetusta ohjaavaa aikuista. Päiväjärjestys, leikkivälineiden ja toimintamateriaalien sijoittelu ja laatu sekä materiaalien ja tilojen käyttöön liittyvät säännöt tukevat tai rajoittavat lapsen oppimista. Laadukkaaseen oppimisympäristöön vaikuttaa myös henkilöstön asennoituminen – se sallii ja mahdollistaa lasten aktiivisen, uteliaan etsivän ja tutkivan toiminnan. Laadukkaan kasvu- ja oppimisympäristön rakentamisessa on tärkeää, että henkilöstö tuntee lapsen kehitystä ja sen ympäristölle asettamia vaatimuksia. Tieto lapsen kehityksestä ja oppimisesta on lisääntynyt, joten se haastaa myös kehittämään uudenlaisia opetuksellisia ratkaisuja. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007a:32.)

Varhaiskasvatuksen pedagogiikkaan sisältyy ne elementit, jotka kuuluvat lasten ja kasvattajien väliseen tavoitteelliseen vuorovaikutusprosessiin. Iris Hoppo tarkastelee väitöskirjassaan varhaiskasvattajan asiantuntijuutta ja sen kehittymistä Lapin läänissä. Hapon tutkimukseen osallistuneilla varhaiskasvattajilla oli vähintään opistoasteinen alan ammatillinen tutkinto. (Hoppo 2006:83,118.) Hoppo käyttää väitöskirjassaan varhaiskasvattaja- termiä, mutta tässä opinnäytetyössäni käytän lastentarhanopettaja – termiä. Päädyin tähän ilmaisuun, sillä kaikilla Hapon tutkimukseen osallistuneilla oli kelpoisuus lastentarhanopettajan tehtäviin. Haluan myös opinnäytetyöni selkeyden vuoksi käyttää tätä kyseistä ilmaisua.

Väitöskirjan tutkimushenkilöt kuvasivat pedagogista osaamistaan monimuotoisesti ja monitasoisesti. Tutkimushenkilöiden kirjoitelmissa pedagoginen osaaminen jakaantui päivähoidon toimintaympäristössä kolmella tasolla, varhaiskasvatuksen välitön taso, varhaiskasvatuksen välillinen taso ja varhaiskasvatuksen tiedostava taso. Lastentarhanopettaja on pedagogisen vastuun kantaja, mikä edellyttää näiden kolmen tason osaamisen yhteensovittamista osaksi varhaiskasvatustyötä. (Hoppo 2006:118, 120.)

4.1 Varhaiskasvatuksen välittömän tason osaaminen

Välittömän tason osaamista kuvattiin lasten kanssa tapahtuvana vuorovaikutustapahtumana, johon liittyvät vahvasti pedagogiset taidot ja jokaisen yksilölliset ominaisuudet. Kyseisen tason osaamista odotetaan päivähoitossa jokaiselta lasten kanssa työskentelevältä aikuiselta. Tutkimuksessa tähän tasoon sisältyi kasvatus, opetus- ja hoiva-työ. (Happo 2006: 119,121.)

4.1.1 Kasvatuksellinen vuorovaikutus

Varhaiskasvatussuunnitelman (2005) mukaan varhaiskasvatus on kasvatuksellista vuorovaikutusta, jonka tavoitteena on tukea lasten tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005:11.) Vuorovaikutustaidot liittyvät vahvasti kasvatukselliseen vuorovaikutukseen ja tätä kautta myös lastentarhanopettajan pedagogiseen osaamiseen. Lastentarhanopettajan vuorovaikutusosaaminen on olennainen lapsiryhmän ulkopuolella, varsinkin työyhteisön, erilaisten yhteistyötahojen sekä lasten vanhempien kanssa. Vuorovaikutuksen laatu on tärkeä pedagogiseen osaamiseen liittyvä seikka. Hapon tutkimushenkilöt korostivat välittömässä vuorovaikutuksessa lasten kanssa kasvattajan läsnäoloa, lasten huomioimista sekä heistä välittämistä. Kasvatuksellisessa vuorovaikutuksessa pyritään vastavuoroiseen vuorovaikutukseen lapsen kanssa, joka vaatii lastentarhanopettajalta herkkyyttä tilanteiden tulkitsemiseen. Hapon tutkimuksessa sosiaalinen havaitseminen liittyi lastentarhanopettajan osaamiseen. (Happo 2006: 122-123.)

4.1.2 Pedagogiset taidot

Lastentarhanopettajan välittömät pedagogiset taidot ilmenevät vuorovaikutustilanteissa lasten kanssa. Hapon tutkimushenkilöiden kirjoitelmista selvisi, että välittömiin pedagogisiin taitoihin kuuluvat kasvun ja kehityksen tukemiseen liittyvät taidot, motivointitaidot, kasvatus- ja opetustoiminnan toteutus ja erilaiset menetelmät sekä ryhmänhallintataidot. Lastentarhanopettajan on tunnettava lapsen kehitysvaiheet, jotta hän pystyy tukemaan lasta kehitysvaiheen mukaisesti ja havaitsemaan mahdolliset erityisen tuen tarpeet. (Happo 2006:123-124.)

Varhaiskasvatustoiminta sisältää päivittäistä hoivaa ja huolenpitoa sekä ohjattua toimintaa. Lastentarhanopettajat vastaavat ohjatun toiminnan suunnittelusta ja toteutuksesta. Toiminnan toteutukseen sisältyy motivointi-, ohjaus-, opetus- ja ryhmänhallintataidot. Lastentarhanopettajat herättävät lasten mielenkiintoa ja pitävät sitä yllä erilaisien opetus- ja ohjausprosessien keinojen avulla. Lastentarhanopettajat ohjaavat lapsia tutkimaan, kokeilemaan ja oivaltamaan asioita itse. Hapon tutkimushenkilöt kuvasivat lasta aktiivisena toimijana ja häntä pyrittiin ohjaamaan tutkivaan oppimiseen. Tutkimushenkilöiden mukaan opetus- ja ohjaustuokioiden pohjautuvat kokemukselliseen oppimiseen ja yhdessä toimimiseen. Lastentarhanopettajat pyrkivät toiminnassaan integroimaan varhaiskasvatussuunnitelman sisältöalueet yhteen. (Happo 2006:125-126.)

Hapon tutkimukseen osallistuneiden lastentarhanopettajien mukaan heidän työssään korostuu valtakunnallisten linjausten mukaan yksilöllisyys, mutta päivän aikana saattaa olla tilanteita, joissa lastentarhanopettaja on vastuussa koko lapsiryhmän toiminnasta. Ryhmänhallinta on taito, joka tuli Hapon tutkimuksessa esille yhtenä lastentarhanopettajien osaamisalueena. Ryhmänhallinnalla tarkoitetaan järjestyksen ylläpitämistä sekä ryhmän ja ryhmädynamiikan käyttämistä osana tavoitteellista kasvatustoimintaa. (Happo 2006:127.)

Hapon väitöskirjan mukaan kasvatusten menetelmien tarkastelu lasten kanssa välittömässä vuorovaikutuksessa tapahtuvana toimintana nivoutuu yhteen sekä kasvatustietoisuuden että vuorovaikutustaitojen kanssa. Tutkimukseen osallistuneiden lastentarhanopettajien kuvauksissa välittömässä vuorovaikutuksessa käytettävät menetelmät liittyivät läheiseen ja lämpimään yhdessäoloon lasten kanssa. Vuorovaikutustilanteissa käytettyjä konkreettisia keinoja ovat positiivinen huomioiminen, kannustus ja palaute. (Happo 2006:127.)

4.1.3 Henkilökohtaiset ominaisuudet

Oma persoonallisuus on lastentarhanopettajan tärkeä työväline. Lastentarhanopettajana toimivalta edellytetään vilpittömää kiintymystä ja kiinnostusta lasta kohtaan sekä eettistä asennoitumista kasvatusta ja opetustyöhön. (Brotherus – Helimäki – Hytönen 1994:101.)

Hapon väitöskirjassa ilmenee, että esimerkiksi ainakin ”kiintymys lapsiin”, ”sovelias mielenlaatu ja kätevyys”, ”käytännöllisyys” ja ”laulunääni” ovat ominaisuuksia, joiden nähdään edesauttavan lastentarhanopettajana toimimista. Tutkimushenkilöiden vastauksista ilmeni myös, että kasvattajan ”täytyy osata vähän kaikkea.” Osa Hapon tutkimukseen osallistuneista ei kokenut olevansa erityisen huono tai hyvä missään ja osa koki olevansa tasaisen hyvä kaikessa. Lastentarhanopettajat kokevat myös järjestelmällisyyden, organisointikyvyn, innovatiivisuuden ja pitkäjänteisyyden hyödyntävän varhaiskasvatustyötä. Eniten kuvauksia tutkimushenkilöiden kirjoitelmissa oli tavassa kohdata lapsi ja ottaa hänet huomioon, ja näitä taitoja voidaan pitää myös lastentarhanopettajan ammatillisina taitoina. Empaattisuus, turvallisuus, rauhallisuus, kärsivällisyys, johdonmukaisuus, jämäkkyys ja herkkyys ovat esimerkkejä, joilla lastentarhanopettajat kuvasivat omia ominaisuuksiaan. (Happo 2006:128-129.)

4.2 Varhaiskasvatuksen välillisen tason osaaminen

Pedagoginen osaaminen liittyy myös lapsiryhmän ulkopuolella tapahtuvaan kasvatustyöhön. Tähän tasoon kuuluvat lastentarhanopettajien erilaiset tehtävät, toimenpiteet ja huomioonotettavat asiat, jotka edeltävät tai seuraavat lasten kanssa tapahtuvaa välitöntä vuorovaikutusta. Kasvatustapahtumien jälkeiset arvioinnit ja dokumentoinnit kuuluvat lisäksi tavoitteelliseen kasvatustyöhön. Happo jakaa lastentarhanopettajien kuvaamat tekijät kolmeen alaluokkaan, jotka ovat fyysinen ja psyykinen turvallisuustakuu, työn ulkoinen ohjaus sekä kasvatustyön suunnittelu ja koordinointi. Varhaiskasvatustyössä välillisen tason osaaminen mahdollistaa tavoitteellisen kasvatustoiminnan onnistumisen. (Happo 2006:129-130, 139.)

4.2.1 Fyysinen ja psyykinen turvallisuustakuu

Lastentarhanopettajien osaamisessa merkittävään asemaan nousee lasten turvallisuuden ja hyvinvoinnin takaaminen. Suurin osa lastentarhanopettajista mainitsi turvallisuuden keskeiseksi osaksi omaa työtään ja osaamistaan. He kuvasivat turvallisuuden takaamisen laajaksi tehtäväalueeksi, johon sisältyy fyysinen sekä psyykinen turvallisuus. Lasten turvallisuus ja hyvinvointi kuvattiin välttämättömäksi osaksi ja kaiken toiminnan peruslähtökohdaksi päivähoidossa. Lastentarhanopettajan tehtävänä on olla turvallinen aikuinen ja lapsen tulee tuntea olonsa hyväksi ja turvatuksi kaikissa tilan-

teissa. Lastentarhanopettajan tulee luoda turvallinen kasvuympäristö ja suunnitelmallinen oppimisympäristö. Lasten vanhemmat arvostavat erityisesti päivähoiton turvallisuutta. (Happo 2006:130-132.)

4.2.2 Työn ulkoinen ohjaus

Lastentarhanopettajan työtä ohjaavat erilaiset asiakirjat ja säädökset. Kasvatuksen ja opetuksen tavoitteet määräytyvät Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta. Osa päiväkodin päivittäistä toimintaa on kasvatuksen ja opetuksen suunnittelu, toteutus ja arviointi valtakunnallisten asiakirjojen sekä kuntakohtaisten ja yksikkökohtaisten suunnitelmien pohjalta. Suunnittelussa huomioidaan lapsen kehityksen eri osa-alueet. Hapon tutkimukseen osallistuneet lastentarhanopettajat kuvatessaan tavoitteita ja päämääriä, korostivat eettisen ja sosiaalisen kasvatuksen tavoitteita ja niihin läheisesti liittyviä taitoja kasvatuksen päämääriksi. (Happo 2006: 133.)

Joissakin Hapon tutkimukseen osallistuneista päiväkodeissa vastuualueita on jaettu työntekijöiden kesken. Kaikissa päiväkodeissa vastuualueiden jakaminen ei ole ollut mahdollista henkilöstöpuutteen vuoksi. Tutkimushenkilöiden kuvauksista ilmeni, että toisinaan työnjaon pohjana pystyttiin käyttämään myös lastentarhanopettajien vahvuusalueita. Tällä tavoin mahdollistuu yksittäisen työntekijän erikoistuminen tiettyyn osa-alueeseen. (Happo 2006:133.)

EDUCARE- mallin mukaisesti päivähoitossa hoito, kasvatus ja opetus integroituvat toisiinsa. Joidenkin Hapon tutkimushenkilöiden toimintakuvauksissa tämä ilmeni selkeästi. Lastentarhanopettajat integroivat sisältöalueita toisiinsa tai osaksi muuta päivittäistä toimintaa. (Happo 2006:134.) Nämä varhaiskasvatuksen kolme ulottuvuutta painottuvat eri tavoin eri-ikäisillä lapsilla. Niiden merkitykset vaihtelevat myös erilaisissa tilanteissa. (Stakes 2005:15-16.)

4.2.3 Kasvatustyön suunnittelu ja koordinointi

Hapon väitöskirjan mukaan lastentarhanopettajien vastuulla on "lasten kasvattaminen ja opetus", joiden toteutuminen edellyttää pedagogisia taitoja. Kasvatus- ja opetustyössä tarvittavia välillisiä taitoja ovat myös kasvatustyön suunnittelu ja koordinointi.

Näiden lisäksi tutkimushenkilöt kuvasivat, että heillä on arviointitaitoja ja erityiskasvatukseen liittyvää osaamista, jotka tukevat suunnittelu- ja koordinoitustyötä. (Happo 2006:136.)

Lastentarhanopettajille kuuluu tutkimuksen mukaan niin sanotut kasvatukselliset tehtävät päivähoitossa. Lastentarhanopettajat kuvasivat kasvatus-, opetus- ja hoitotyön yhdeksi kokonaisuudeksi, josta he vastaavat yhdessä muun henkilökunnan kanssa. Varhaiskasvatustyö rakentuu näiden kolmen keskeisen tekijän pohjalle. (Happo 2006:136.)

Päiväkodin henkilöstön tehtävänä on havainnoida lapsen kehitystä systemaattisesti ja tietoisesti sekä huomioida havainnointitieto toiminnan suunnittelussa ja yhdessä vanhempien kanssa tehtävässä lapsikohtaisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa (Stakes 2005:33). Lapsen havainnointi antaa lastentarhanopettajille pohjan lapsen yksilölliseen kasvatukselliseen tukemiseen. Havainnoinnin kautta kasvatustyötä suunnitellaan, arvioidaan ja kehitetään. (Happo 2006:136.) Havainnointitaitoihin sisältyy sekä lapsen yksilöllinen että koko lapsiryhmän havainnointi. Yksittäistä lasta havainnoidaan omana itsenäisenä yksilönä, mutta myös ryhmän vaikuttavana jäsenenä. Koko lapsiryhmän havainnoinnissa kiinnitetään huomiota ryhmän muotoutumiseen, sen dynamiikkaan, ilmaisiin ja tarpeisiin. (Brotherus – Hasari – Helimäki 1990:86.)

Erytyiskasvatus kuuluu yleensä myös oleellisena osana lastentarhanopettajien työhön, ja Hapon tutkimukseen osallistuneet kuvasivat olevansa vastuussa varhaiskasvatuksen ja – opetuksen lisäksi lasten erityisvarhaiskasvatuksesta ja – opetuksesta. Tutkimuksessa ilmenee, että välillisiin kasvatusta tukeviin taitoihin sisältyy esimerkiksi erityispedagoginen osaaminen, erityisen tuen tarpeessa olevien lasten havaitseminen ja erityisvarhaiskasvatuksen suunnitteluun liittyvä osaaminen. Moniammatillinen yhteistyö koettiin myös tärkeänä. (Happo 2006:137.)

Suunnittelutaidot, arviointitaidot ja kehittämistaidot kuuluvat osana lastentarhanopettajan osaamiseen. Suunnittelun pohjana ovat valtakunnalliset suunnitelmat ja asiakirjat, kuntakohtaiset suunnitelmat sekä havainnointi. Hapon tutkimuksen mukaan pitkän aikavälin suunnittelun lisäksi suunnittelutyö kattaa päivittäisen toiminnan suunnittelun, jota tehdään joko yksin tai yhdessä muiden työntekijöiden kanssa. Toiminnan suunnit-

tellussa on kyse johdonmukaisesta kasvatustyön jäsentämisestä pitkällä ja lyhyellä aikavälillä. Tämä merkitsee kasvatustoiminnan ennakointia ja suuntaamista. Toiminnan laatu riippuu oleellisesti suunnittelun laadusta. Toiminnan suunnittelun liittyy kiinteästi myös sen arviointi ja kehittäminen. (Happo 2006:139-140; Brotherus ym. 1990:117.)

Opetuksen suunnittelu edellyttää sisällön tavoitteellisen jäsentelyn lisäksi esittämistävan valintaa. Ei siis riitä, että lastentarhanopettaja hallitsee itse opetettavan asian, vaan hänen on itse kyettävä käsittelemään sitä opetushetkellä lapsen ymmärryksen ja innostuksen mukaisesti. Lastentarhanopettajan on osattava käsitellä sisältöä lapselle sopivassa muodossa, autettava ja innostettava lasta itse oivaltamaan uutta. (Brotherus ym. 1994: 109.)

4.3 Varhaiskasvatustyötä tukevan tiedostavan tason osaaminen

Tämä taso on tietoisuutta, jonka osatekijät muodostavat vahvan yhteisen kokonaisuuden. Happo tarkastelee tutkimuksessaan lastentarhanopettajien tiedostavaa tasoa kolmesta eri näkökulmasta, jotka ovat vastuun tiedostaminen, lapsilähtöisyys ja yksilöllisyys sekä kasvatustietoisuus. (Happo 2006:140,141.)

4.3.1 Vastuun tiedostaminen

Hapon tutkimuksessa lastentarhanopettajat kuvasivat vastuutaan työhönsä liittyvistä tehtävistä monella eri tasolla. Kirjoitelmissa vastuu lapsista nousi tärkeimmäksi, ja lasten turvallisuudesta ja hyvinvoinnista kannettiin myös huolta. Lastentarhanopettajat kertoivat kantavansa myös huolta perheiden hyvinvoinnista ja elinolosuhteista. Monet lastentarhanopettajat kuitenkin kuvasivat vastuun olevan yhteinen työyhteisön kesken. Vastuuta kannetaan myös omasta työyhteisöstä. (Happo 2006:141.)

Lastentarhanopettajat kokevat olevansa myös pedagogisessa vastuussa lapsista ja kaikesta toiminnasta lasten parissa. He kuvasivat pedagogista vastuuta kokonaisvaltaisena ja he kokevat myös olevansa vastuussa koko päiväkodin pedagogisesta toiminnasta. Hapon mukaan pedagogisen vastuun voidaan kuvata koskevan kaikkea, mikä välittömästi tai välillisesti vaikuttaa varhaiskasvatukseen. Sen voidaan ajatella olevan myös vastuuta kasvatuskäsityksestä, sen päämääristä ja keinoista. Pedagoginen vastuu on

kokonaisvaltaista vastuuta lapsen hyvinvoinnista, johon kuuluu Hapon tutkimuksen mukaan kasvatus- ja opetustyön lisäksi myös lasten hoivatyö. Lastentarhanopettajien kirjoitelmista välittyi myös varhaiskasvatusta ohjaavien ajankohtaisten asiakirjojen tuntemus. Vastuu valtakunnallisten linjausten noudattamisesta on osa pedagogista vastuuta. (Happo 2006:141-142.) Lastentarha-lehdessä (5/2007) Karilan mukaan pedagoginen vastuu merkitsee nykyisin myös tiimin pedagogista johtamista. Lastentarhanopettajan tehtävänä ei ole ainoastaan reflektoida omia ammattikäytäntöjään, vaan hänen pitää vastata myös siitä, että ryhmän toiminta on pedagogisesti korkeatasoista. (Ainasoja 2007.)

4.3.2 Lapsilähtöisyys ja yksilöllisyys

Lastentarhanopettajien pedagogisten näkemysten keskeisiä elementtejä ovat lapsilähtöisyyden ja yksilöllisyyden korostaminen. Ne ovat kiinteä osa välittömässä vuorovaikutuksessa tapahtuvaa kasvatustyötä. Hapon tutkimushenkilöt kuvasivat leikin myös osaksi lapsilähtöistä toimintaa. Päivähoidossa lastentarhanopettajien pyrkimyksenä on lapsilähtöisyyden ja yksilöllisyyden toteutuminen, jotka ilmenevät jokaisen lapsen arvostamisena omana itsenään, lapsen tarpeista lähtevänä toiminnan suunnitteluna ja toteutuksena, aikuisten ja lasten keskinäisissä rooleissa sekä lasten lisääntyneenä vaikutusmahdollisuutena. Lastentarhanopettajat kuvasivat eri opetus- ja ohjausmenetelmät lapsilähtöisiksi ja yksilöllisyyden huomioiviksi. (Happo 2006:143.) Lapsille järjestettävä toiminta tulee suunnitella ja spontaanin oppimisen edellytykset luoda niin, että jokainen lapsi huomioidaan yksilönä, ei vain osana koko lapsiryhmää. (Kalliala 2008:22.)

Kasvatustyön onnistumisen edellytys on lasten yksilöllinen tunteminen. Jokaiseen lapseen on aina luotava uusi vuorovaikutussuhde, koska kasvatuksellinen vuorovaikutus ei noudata samanlaista kaavaa kaikkien lasten kanssa. Lapsilähtöisyyteen ja yksilöllisyyteen pyrkiminen näkyy kasvatustyön suunnittelussa ja toiminnassa. Jo suunnitteluvaiheessa tulee huomioida lasten vahvuudet ja yksilölliset tarpeet ja jokaisen henkilökohtaiset tavoitteet pyrkiä sisällyttämään päivittäisiin suunnitelmiin. Yksilöllisyyden ja lapsilähtöisyyden voidaan ajatella edesauttavavan myös erityisen tuen tarpeessa olevien lasten huomioimista. (Happo 2006:143-144.)

Lastentarhanopettajien mukaan lapsilähtöisyys on muuttanut päivähoidon toimintakäytäntöjä ja koko ryhmän toiminnasta on siirrytty aiempaa enemmän pienryhmätyöskentelyyn ja yksilötyöskentelyyn. Päiväkodin toimintaa on pyritty rakentamaan niin, että lapset saavat olla mukana aktiivisina toimijoina ja kasvattajan rooli on muuttunut suunnittelijasta ja toteuttajasta enemmän tukea antavaksi ja ohjaavaksi. (Happo 2006:145.) Jokainen päivähoiton kentällä työskentelevä tietää, että päiväkodin kasvatustoimintaa on asianmukaista kuvailla lapsilähtöiseksi riippumatta siitä, kuinka todellisuudessa toimitaan. Yleisesti hyväksyttyä lapsilähtöisyyden periaatetta ei ole helppo noudattaa käytännössä. Lapsilähtöisyydestä on tullut fraasi, jonka merkitys ei ole selvä käytännön työntekijöille. (Kalliala 2008:19,22.)

4.3.3 Kasvatustietoisuus

Kasvatustietoisuutta pidetään lastentarhanopettajan yleisenä kypsyysskriteerinä. Kasvatustietoisuuteen liittyy näkemys ihmisestä yleensä, käsitykset lapsen perusolemuksesta sekä lastentarhanopettajan elämänarvoista. Kasvatustietoisuus ilmenee lastentarhanopettajan kasvatustietoisuudessa, joka käsitteellisesti on osa hänen maailmankatsomustaan. Lastentarhanopettaja, joka kykenee erittelemään omaa maailmankatsomustaan, on selvillä kasvatustyönsä perusteista, työhön vaikuttavista yhteiskunnallisista tekijöistä sekä lapsen kokemusmaailmasta. (Brotherus ym. 1994: 104.)

Kasvatustietoisuus on tietoisuuden alue, joka muuntuu ja kehittyy jatkuvasti. Jokaisella lastentarhanopettajalla liittyy kasvatustapahtumaan tilannekohtaisia ajatuksia tai kokonaisvaltaisia kasvatukseen liittyviä käsityksiä ja periaatteita. Hapon tutkimuksen mukaan kasvatustietoisuus ilmenee kasvatustietoisuutena, päämäärätietoisuutena, tarkoituksenmukaisten kasvatustapahtumien tiedostamisena ja kuvauksina kasvatustapahtuman olemuksesta. Hapon tutkimushenkilöt pohtivat kirjoitelmissaan näkemystään kasvatuksesta ja niistä välittyi lapsen ja lapsuuden arvostaminen. Tutkimuksen mukaan lapsuuden arvostaminen tarkoittaa lastentarhanopettajien toiminnassa muun muassa pyrkimystä rauhallisuuteen ja kiireettömyyteen, mikä vaikuttaa päiväkodissa esimerkiksi toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen. Kasvatus, kasvatustapahtumat ja kasvatuksen eettiset arvot pohjautuvat ihmiskäsitykseen. Merkittäväksi tutkimuksen lastentarhanopettajat kokevat ihmiskäsityksen merkityksen kasvatuksellisessa vuorovaikutuksessa ja asetettaessa kasvatuksen päämääriä. (Happo 2006:147-148)

Tavoitteelliset ja suunnitelmalliset oppimistilanteet ovat olennainen osa päivähoidon arkea. Päämäärätietoinen toiminta kuuluu kasvattajan kasvatustietoisuuteen. Hapon tutkimuksesta selviää, että tavoitetietoisuus on keskeinen osa lastentarhanopettajien osaamista. Lastentarhanopettajat pyrkivät kasvatustyössään vahvistamaan lapsen itse-tuntoa ja he pitävät taitojen oppimisessa tärkeimpänä sosiaalisten taitojen oppimista. Lastentarhanopettajat pyrkivät vastaamaan yhteistyö- ja arkielämän taitojen opettamiseen. Hapon tutkimukseen osallistuneiden lastentarhanopettajien näkemys on, että näiden taitojen myötä luodaan mahdollisuudet oppia myös muita elämässä tarvittavia taitoja. (Happo 2006:149-151.)

Erilaisten kasvatusten menetelmien valinta on osa kasvatustietoisuutta. Hapon tutkimus-henkilöiden kasvatustoiminta pohjautuu tasapuolisuuteen, johdonmukaisuuteen ja oikeudenmukaisuuteen. Tietoinen lastentarhanopettaja osaa myös perustella toimintaansa. Hapon mukaan lastentarhanopettajat tiedostavat varhaiskasvatuksessa tapahtuvan kasvatustyön kokonaisvaltaiseksi osaksi lapsen päivää, jossa hoito, kasvatusta ja opetus kietoutuvat vahvaksi kokonaisuudeksi. Tilannekohtainen tavoite saattaa lastentarhanopettajien mukaan samaan aikaan toimia myös menetelmänä jonkin toisen tavoitteen saavuttamiseksi. Tutkimuksen mukaan oppimista tapahtuu kaiken aikaa osana päiväkodin arkea. (Happo 2006:152-153.)

5 Opinnäytetyön toteutus

5.1 Tutkimustehtävä

Opinnäytetyöni tarkoituksena on selvittää lastentarhanopettajien näkemyksiä lastentarhanopettajan roolista sekä lastentarhanopettajien näkemyksiä heidän pedagogisesta vastuustaan. Opinnäytetyöni tutkimuskysymykset ovat:

1. Minkälainen rooli lastentarhanopettajalla on kasvatusyhteisössä?
2. Mitä tarkoittaa lastentarhanopettajan pedagoginen vastuu?

5.2 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Lähtökohtana kvalitatiivisessa tutkimuksessa on todellisen elämän kuvaaminen. Kvalitatiivinen tutkimus on luonteeltaan kokonaisvaltaista tiedonhankintaa. Tutkija suosii ihmistä tiedon keruun instrumenttina, jolloin tutkija luottaa enemmän omiin havaintoihinsa ja keskusteluihin tutkittaviensa kanssa kuin mittausvälineillä hankittavaan tietoon. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa suositaan metodeja, joissa tutkittavien näkökulmat ja mielipiteet pääsevät esille. (Hirsjärvi – Remes - Sajavaara 1997:152,155.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineisto kootaan luonnollisissa, todellisissa tilanteissa. Tutkijan pyrkimyksenä on paljastaa odottamattomia seikkoja ja lähtökohtana on aineiston monitahoinen ja yksityiskohtainen tarkastelu. (Hirsjärvi ym. 1997: 155.) Kvalitatiivisessa tutkimuksessa keskitytään usein pieneen määrään tapauksia ja pyritään analysoimaan niitä mahdollisimman perusteellisesti. Määrä ei näin ollen olekaan aineiston tieteellisyyden kriteeri, vaan sen laatu ja käsitteellistämisen kattavuus. (Eskola – Suoranta 1998:18.)

5.3 Aineiston kerääminen

Haastattelu on hyvin joustava menetelmä ja se sopii moniin erilaisiin tutkimustarkoituksiin. Valitsin aineistonkeruumenetelmäksi haastattelun, koska opinnäytetyöni tehtävänä on välittää kuvaa lastentarhanopettajien ajatuksista, käsityksistä ja kokemuksista. (Hirsjärvi – Hurme 2008:34,41.) Aineiston olen kerännyt haastattelemalla kuutta lastentarhanopettajaa. Ennen varsinaisia tutkimushaastatteluja, testasin teemahaastattelurunkoa ja nauhoituslaitteen toimivuutta erällä lastentarhanopettajalla. Tämän haastattelun antia en ole huomioinut opinnäytetyössäni.

Aineistonkeruumenetelmänä olen käyttänyt teemahaastattelua. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä, joka on lomakehaastattelun ja strukturoimattoman haastattelun välimuoto. Teemahaastattelussa haastattelun aihepiirit on etukäteen määrätty, mutta kysymykset eivät ole missään tarkassa muodossa eivätkä missään tietyssä järjestyksessä. Haastattelu kohdennetaan tiettyihin teemoihin, joista keskustellaan. Tämä vapauttaa pääosin haastattelun tutkijan näkökulmasta ja tuo haasta-

teltävien äänen kuuluviin. Teemahaastattelussa teema-alueet ovat kaikille haastateltaville samat. Teemahaastattelu huomioi sen, että ihmisten tulkinnat asioista ja heidän asioille antamansa merkitykset ovat keskeisiä, samoin kuin sen, että merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. (Eskola – Suoranta 1998:87; Hirsjärvi – Hurme 2008:47-48.)

Haastattelurunkoni pohjautuu Hapon tutkimuksen (2006) teemakirjoitusrunkoon, jota olen muokannut sopimaan oman opinnäytetyöni teemahaastattelurungoksi (LIITE 1). Opinnäytetyöni teemahaastattelurunkoon olen muokannut joitain Hapon teemakirjoitusrungon kysymyksiä omaan aiheeseeni sopiviksi sekä lisännyt aiheeni kannalta oleellisia kysymyksiä. Teemoja omassa haastattelurungossani ovat lastentarhanopettajan tehtävät ja vastuualueet, omat vahvuudet, muutokset työtehtävissä, työn arvo ja merkitys, tärkeät asiat työssä, erot lastentarhanopettajan ja lastenhoitajan työtehtävillä sekä pedagoginen vastuu. Haastattelun lisäksi, olen pyytänyt lastentarhanopettajia pohtimaan kirjallisesti, mitä pedagogisella vastuulla tarkoitetaan. Olen halunnut näin heille antaa mahdollisuuden pohtia hetken kysymystä.

Hain tutkimuslupaa Helsingin Sosiaalivirastolta syksyllä 2010. Tutkimusluvan saatuani olin yhteydessä näiden yhteistyöpäiväkotien johtajaan, jolta sain päiväkotien yhteystiedot. Tämän jälkeen olin yhteydessä näiden päiväkotien lastentarhanopettajiin sopiesani haastatteluista. Tein suurimman osan lastentarhanopettajien haastatteluista joulukuussa 2010 ja kaksi haastattelua tein tammikuussa 2011. Haastattelut tapahtuivat päiväkodeissa, joissa lastentarhanopettajat työskentelevät. Haastattelut tapahtuivat rauhallisessa tilassa, jossa ei pääasiassa ollut häiriötekijöitä. Haastateltavat pystyivät kertomaan omia näkemyksiään ja kokemuksiaan vapaasti ilman, että kukaan olisi ollut seuraamassa ja kuuntelemassa haastatteluja. Haastattelut kestivät keskimäärin noin puoli tuntia, jonka jälkeen lastentarhanopettajat saivat kirjoittaa mietteitään lastentarhanopettajan pedagogisesta vastuusta vapaamuotoisen kirjoitelman muodossa. Kahden lastentarhanopettajan kanssa sovin, että he vastaavat tähän kysymykseen sähköpostitse ajanpuutteen vuoksi.

Olen haastatellut opinnäytetyötäni varten kuutta lastentarhanopettajaa kolmesta eri päiväkodista Länsi-Helsingin alueelta. Viisi heistä on koulutukseltaan lastentarhanopettajia ja yksi on sosionomi (AMK), jolla on lastentarhanopettajan kelpoisuus. Haastatte-

leman lastentarhanopettajat ovat eri-ikäisiä ja he ovat työskennelleet lastentarhanopettajina reilu vuodesta yli 30 vuoteen.

Haastattelemi lastentarhanopettajien lapsiryhmät vaihtelevat kooltaan, pienin lapsiryhmistä on 15 lapsen ryhmä ja suurimmassa ryhmässä lapsia on 28. Näiden kaikkien ryhmien lapset ovat iältään alle kolmivuotiaista esiopetusikäisiin. Puolet lastentarhanopettajista on ryhmänsä ainoita lastentarhanopettajia, joissa työskentelee heidän lisäksi kaksi lastenhoitajaa. Poikkeuksena oli 28 lapsen laajennetturyhmä, jossa lastentarhanopettajan lisäksi työskentelee kolme lastenhoitajaa. Puolet lastentarhanopettajista työskentelee ryhmissä, joissa on lisäksi toinen lastentarhanopettaja ja yksi lastenhoitaja.

5.4 Aineiston analysointi

Aineiston keräämisen jälkeen, purin haastattelut litteroimalla ne sanatarkasti. Litteroin keräämäni aineiston sana sanalta, jotta saisin mahdollisimman laajan kuvan haastatteluista analysointi vaiheessa. Litteroitua aineistoa haastatteluista kerääntyi yhteensä 39 sivua.

Valitsin aineiston analysointitavaksi teemoittelun, sillä se on luonteva tapa analysoida teemahaastatteluja. Teemat, joista haastateltavan kanssa on puhuttu, löytyvät yleensä kaikista haastatteluista, kuten tässä opinnäytetyössäni. (Saaranen – Kauppinen – Puusniekka 2006.) Litteroinnin jälkeen luin haastatteluaineiston sekä lastentarhanopettajien kirjoitelmat läpi useaan otteeseen, jotta saisin kerättyä niistä oleellisen tiedon opinnäytetyötäni varten. Molemmissa aineistoissa esiintyi tiettyjä teemoja, joita erittelen opinnäytetyön tuloksissa.

Kun aineistoa järjestellään teemojen mukaan, kunkin teeman alle kootaan esimerkiksi kustakin haastattelusta ne kohdat, joissa puhutaan kyseisestä teemasta. Teemoja muodostetaan useimmiten aineistolähtöisesti etsimällä tekstimassasta sen eri haastatteluja, vastauksia tai kirjoitelmia yhdistäviä (tai erottavia) seikkoja. Tein erilaisia teemakortistoja tietokoneen tekstinkäsittelyohjelmaa apuna käyttäen, joihin leikkasin tiettyä teemaa koskevat kohdat omiksi kokonaisuuksikseen. Tekstinkäsittely mahdollistaa sen, että teemojen alle voidaan koota sellaisiakin kohtia, jotka kuuluvat johonkin tai

joihinkin muihin teemoihin. Tämän jälkeen alleviivasin värikynin tärkeimpiä ja oleellisia kohtia aineistosta. (Saaranen ym. 2006.)

Tutkimusraportissa esitetään yleensä teemojen käsittelyn yhteydessä sitaatteja aineistosta. Aineistosta lainattujen kohtien tarkoituksena on antaa havainnollistavia esimerkkejä ja tarjota lukijalle todiste siitä, että tutkijalla todellakin on ollut jokin aineisto, johon hän analyysinsä pohjaa ja että aineisto on antanut johtolankoja juuri näiden teemojen muodostamiseen. Tutkijan tulee olla kriittinen sitaatteja käyttäessä ja raporttia kirjoittaessa olisi hyvä miettiä, mikä kunkin sitaatin tehtävä on ja onko se varmasti tarpeellinen juuri suunnitellussa kohdassa. (Saaranen ym. 2006.) Käytän tutkimustulosten esittelyssä sitaatteja lastentarhanopettajien haastatteluista ja kirjoitelmista. Pysin sitaateilla havainnollistamaan lukijalle hankkimaani aineistoa sekä tuomaan aineistoa todellisemmaksi. Sitaattien yhteydessä käytän lastentarhanopettajista nimiä Petra, Jenni, Maija, Katri, Helena ja Liisa yksilöimään heidät ja näin suojaan myös heidän yksityisyyttään.

6 Tutkimustulokset

Kuvaan haastatteluaineistosta saatuja tuloksia teema-alueittain, jotka esiintyvät keräämässäni aineistossa. Teema-alueet ovat lastentarhanopettajan tehtävät ja vastuualueet, omat vahvuudet, muutokset työtehtävissä, työn arvo ja merkitys, tärkeät asiat työssä, erot lastentarhanopettajan ja lastenhoitajan työtehtävillä sekä pedagoginen vastuu. Pedagogisen vastuun olen jakanut vielä alateemoihin, sillä ne teema-alueet ilmenivät lastentarhanopettajien kirjoitelmissa. Pedagogiseen vastuuseen liittyvät teemat ovat lapsiin, tiimiin, toimintaan ja työhön sekä yhteistyöhön liittyvät vastuut.

6.1 Lastentarhanopettajan tehtävät ja vastuualueet

Lastentarhanopettajat kuvasivat työtehtäviensä muodostuvan peruspäiväkotitöistä ja lasten kanssa olemisesta. Näitä peruspäiväkotitöitä kerrottiin olevan muun muassa hoitotehtävät, valvonta, lasten pukeminen, ulkoilu, lasten havainnointi, toimintatuokioiden ohjaaminen, lepoaika mukana olo ja ruoanjako. Moni lastentarhanopettaja kertoi, että he toimivat paljon pienryhmissä varsinkin jos kyseessä on iso lapsiryhmä. Pien-

ryhmissä toimimisessa lapsiryhmä jaetaan pienempiin ryhmiin, jossa lastentarhanopettaja tai lastenhoitaja ohjaa jotain tuokiota tai havainnoi lasten leikkiä. Haastatteluissa selvisi, että lastentarhanopettajana on kuitenkin tärkeää tiedostaa työssään se opettajan rooli ja hyödyntää arjen tilanteita lasten kasvatuksessa ja kehityksessä. Näitä tilanteita voivat olla esimerkiksi pukemistilanteet ja vaipanvaihto. Tärkeää toiminnassa on siis osata hyödyntää eri arjen tilanteita lapsen oppimisen kannalta. Eräs haastateltava toivoo, että hänen työnsä koostuisi enemmän pedagogisista asioista.

”No mä toivoisin et mun työ ois enemmän pedagogista, mutta kun on näin iso ryhmä ja niinku työtaakka on tosi suuri ni mun työtehtävät koostuu aika arjen käytännön asioista: hoitotehtävistä, valvonnasta, öö ihan tämmösii peruspukemistilanteita ja varsinkin, kun on näin paljon lapsii niin siihen kuluu suurin osa päivästä.--Mutta mä koen, että ehkä liikaa myös sitä hoidollista et mä en ehi ihan niin hyvin tehdä tätä mun työtä mitä mä haluisin.” (Maija)

Lastentarhanopettajien mukaan toiminnan suunnittelu on merkityksellinen osa heidän työtään. Suunnittelu koostuu päivän suunnittelusta, viikon suunnittelusta sekä myös esimerkiksi koko vuoden suunnittelusta. Suunnittelussa saattaa olla myös mukana muukin tiimi, mutta lastentarhanopettajat kertoivat suunnittelevansa myös yksin. Monet harmittelivat kuitenkin sitä, ettei heillä ole aikaa suunnitteluun työajan puitteissa.

”Lastentarhanopettajan tehtävänä on niinku suunnitella ryhmän toiminta ja nähdä niinku ne asiat, mitä siinä ryhmässä tarvitaan.” (Petra)

”Mä en niinku voi tulla päiväkotiin ilman ettenkö mä ois suunnitellu mitä mä teen, mitä tapahtuu niinku seuraavana päivänä tai sinä päivänä ku mä astun tänne. -- Et kyl mä toivoisin siihen suunnitteluun jotenki enemmän aikaa--.” (Liisa)

Lastentarhanopettajan tehtäviin kuuluu myös työn kehittäminen ja oman ammattitaidon ylläpito sekä kehittäminen. He kertoivat työhönsä kuuluvan muun muassa erilaisia koulutuksia ja kokouksia. Erään haastateltavan mukaan koulutuksiin on joskus vaikea osallistua, sillä sijaisia ei voida ottaa. Lastentarhanopettajan tehtäviin kuuluu yhteistyö eri verkostojen ja lasten vanhempien kanssa. Tehtäviksi on voinut määräytyä erilaisia tehtäviä oman mielenkiinnon mukaan esimerkiksi musiikki- ja liikuntatuokiot.

”Se suunnittelusta vastaaminen ja tiimin toimivuudesta ja kasvatuskumppanuuden sujuvuudesta ja tavallaan sitten ne yhteistyöverkot et niiden kanssa toimiminen.” (Helena)

Lastentarhanopettajalla on pedagoginen vastuu. Haastatteluissa ilmeni, että lastentarhanopettajalla on kokonaisvastuu kaikesta toiminnasta omassa ryhmässään. Toiminnan suunnittelu kuuluu lastentarhanopettajan vastuulle sekä myös toiminnan toteuttaminen. Muita vastuualueita ovat vastuu tiimistä ja sen hyvinvoinnista, yhteistyö vanhempien sekä eri tahojen kanssa. Tutkimushenkilöt kertoivat heidän olevan vastuussa lasten varhaiskasvatussuunnitelmista, mikä tarkoittaa lasten tavoitteiden pohtimista, varhaiskasvatussuunnitelmien päivittämistä sekä keskusteluja vanhempien kanssa. Haastateltavat, joiden ryhmässä työskentelee kaksi lastentarhanopettajaa, kertoi pääasiassa heidän pitävän näitä keskusteluja. Puolet kuvaili asiaa niin, että he ovat päävastuussa siitä, että ne tulee pidettyä. He ovat kuitenkin ryhmänsä ainoita lastentarhanopettajia, jolloin he delegoivat näitä keskusteluja myös tiimin muille jäsenille.

”No kyllähän se on se ryhmän niinku asioiden tiedostaminen ja sä oot vastuussa niistä niinku vaikka vasujen päivityksistä vaik mä en kakskytkäheksaa vasuu voi ite päivittää, ni mä delegoin koko ajan niinku mun tiimiläisille sitä, että niit päivitetään.--Se toteutus on mun vastuulla, että ne tavoitteet tulee toteutetuks ja sitte se pedagoginen vastuu on mulla.” (Maija)

6.2 Omat vahvuudet lastentarhanopettajana

”Mut niinku sillä tavalla sanotaanko, että lastentarhanopettajana täytyy olla aika semmonen monitaitonen monissa asioissa, että ei välttämättä keskittyä vaan johonkin tiettyyn vaan semmonen monitaitonen.” (Helena)

Tutkimushenkilöt kuvailivat vahvuuksiaan monipuolisesti ja moni pitikin monipuolisuutta yhtenä vahvuutenaan työssään. Haastattelujen mukaan monipuolisuus tarkoittaa sitä, että on hyvä monissa asioissa ja ei ole niinkään keskittynyt vain yhteen alueeseen. Moni lastentarhanopettaja kokee vahvuudekseen ryhmänhallintataidot sekä järjestelmällisyyden.

”Must tuntuu et mä oon semmonen aika peruslastentarhanopettaja, että mä en oo mitenkään missään erityisen lahjakas--. Mä oon varmaan semmonen öö miten se sanotaan semmonen et tavallaan niinkun hyvä monessa asiassa--.” (Jenni)

”Mun vahvuudet on organisointikyky, mä pystyn hallitsemaan tätä ryhmää. Mä tiän niinku päässä jo et vaik miten huomina päivä toteutetaan, mihin ryhmään joku lapsi menee ja minkä takia.” (Maija)

Lastentarhanopettajien vahvuuksiin kuuluu myös musiikin, liikunnan ja kuvaamataidon osaamisalueet. Haastattelujen mukaan vahvuuksiin kuuluu ”pitkäpinnaisuus”, empatia sekä taidot kuunnella lasta, vanhempia ja muuta henkilökuntaa. Yksi lastentarhanopet-

tajista kokee vahvuudekseen lasten tunneilmaisujen tukemisen, jonka hän myös kokee tärkeäksi asiaksi työssään. Lasten yksilöllisen huomioimisen ilmaisi eräs lastentarhanopettaja omaksi vahvuudekseen.

”Ja et tää on niinku mun mielest tämmönen niin ku mun vahvuus et mä niinku nään ne lapset semmosina yksilöinä ja otan ne yksilöinä ja sitte yleensä niinku tämmönen kokonaisnäkemys niinku päivästä ja näin.” (Liisa)

6.3 Työn ensisijaiset tavoitteet

Lastentarhanopettajien mielestä yksi ensisijainen tavoite heidän työssään on antaa lapselle hyvä päivä päiväkodissa. He kokevat, että päiväkodissa on tärkeää lasten viihtyvyys ja se, että heille tarjotaan mielekästä tekemistä sekä lapsen kasvua ja kehitystä tukevaa toimintaa. Muita työn ensisijaisina tavoitteina mainittiin kasvatuskumppanuus, turvallisuus, eettisyys, tiimin toimivuus ja yhteiset kasvatusnäkemykset sekä myös oma hyvinvointi. Eräs kertoi lapsilähtöisyyden olevan hieno tavoite ja kuulostavan hyvältä, mutta totesi, ettei se kuitenkaan toteudu aina nykyisillä resursseilla, jolloin lapsiryhmät ovat isoja ja ammattitaitoisesta henkilökunnasta on pulaa.

”Et lapsilähtöisyys kuulostaa hyvältä, mutta ei aina toteudu näissä resursseissa, se ois aivan loistava tavote. --No kasvatuskumppanuuden toteuttaminen, se on hyvä tavote ja siihen mä pyrin päivittäin olemalla avoin ja rehellinen lasten vanhemmille. Et just lapsilähtöisyys, kasvatuskumppanuus, turvallisuus, eettisyys.” (Maija)

”Ensisijaisena on mun mielest lasten viihtyvyys et mejän lapset tulee mielellään ja tyytyväiset vanhemmat et saadaan niinku positiivista palautetta, niinku et näkee et lapsilla on kivaa ja niillä on niinku mielekästä tekemistä--.” (Liisa)

Lastentarhanopettajat kokevat, etteivät tavoitteet ole suuresti muuttuneet työhistoriansa aikana, mutta myönsivät erilaisten asioiden niihin vaikuttaneen kuitenkin. Aineistoni mukaan kiire ihmisten elämässä koettiin osaltaan vaikuttaneen tavoitteisiin. Haastateltavat kertoivat, että ennen piti järjestää paljon erilaista toimintaa lapsille päivän aikana, mutta nykyään arvostetaan enemmän leikin merkitystä sekä aikaa rauhoittua.

”Niin se on tärkeätä musta tässä meidän päivässä, että on aikaa rauhoittua, olla vaan ja rauhoittuu et ei niin paljon sitä äksöniä--.” (Petra)

Puolet haastateltavista mainitsi nykyisten resurssien vaikuttaneen myös työnsä tavoitteisiin. Resursseja supistetaan ja se näkyy myös arjessa. Eräs lastentarhanopettaja

kuvaili, että rahaa ei riitä esimerkiksi lelujen ja erilaisten välineiden hankintaan. Resursien supistaminen koetaan näkyvän myös työntekijäpulana, jos joku on esimerkiksi sairaana ja ei ole rahaa palkata sijaista. Eräs lastentarhanopettaja kuvasi myös kokemuksen ja päiväkotityön realiteettien kohtaamisen vaikuttaneen työnsä tavoitteisiin.

”Totta kai kun tulee innokkaana valmistuneena niin totta kai sitä ehkä ajattelee asioista ehkä eri tavalla ja ei oo vielä niin paljon elämän kokemusta---. Nyt kun on pitkään tehnyt tätä työtä niin totta kai sitä näkee eri tavalla ja ne elämän realiteetit näkee ja samalla samoin nää työn realiteetit tavallaan.” (Helena)

6.4 Muutokset työtehtävissä

Lastentarhanopettajan työtehtävät ovat muuttuneet lastentarhanopettajien työhistorian aikana. Haastateltavat ovat kokeneet muutosten menneen huonompaan suuntaan. Puolet heistä on sitä mieltä, että nykyään päiväkodissa ”kaikki tekee kaikkea”. Eräs lastentarhanopettaja kertoi tämän ehkä johtuvan osaksi siitä, että lapsiryhmät ovat niin suuria ja työntekijöillä on paljon töitä. Hän uskoo tähän myös vaikuttaneen sen, että päiväkotiapulaiset eivät enää auta lapsiryhmissä, sillä he eivät enää kaikki ole Helsingin ”Sosiaaliviraston alaisuudessa.”

”Mun mielestä se semmonen yleinen niinku et tavallaan päiväkodissa niinku, että just ehkä vedoten siihen tiimityöskentelyyn et kaikki tekee kaikkea. Niinkun se semmonen lastentarhanopettajien se sellanen tietty osaaminen sit niinku jotenki latistetaan ja halutaan niinku et ei tarvii tota esimerkiks mitään päiväkotiapulaisia eikä muuta et kyllähän tässä nyt sit oman työnsä ohessa siivotaan.” (Jenni)

”No tota niin ehkä sillä tavalla semmonen muutos et tavallaan on menty vähä siihen kaikki tekee kaikkee. Ja must sekään ei oo hyvä, koska meil on erilaiset koulutukset, yhtään väheksymättä kenenkään koulutusta.” (Helena)

Erään haastateltavan mukaan lastentarhanopettajia on nykyisin liian vähän päiväkotiryhmissä. Hän on sitä mieltä, että yksi lastentarhanopettaja ryhmässä ei riitä. Hän kertoi työnkuvan muuttuneen myös siinä mielessä, että nykyään toimitaan enemmän pienryhmissä kuin ennen, joten suuremman lapsiryhmänhallinta on jäänyt vähemmälle.

”Että kyl se on mun mielestä niinkun et lastentarhanopettajat kuitenkin tuo sitä semmosta ryhdikkyyttä siihen toimintaan ja opetukseen ja semmosta ymmärrystä myös ja et myös pienten puolella mun mielest saisi olla enemmän lastentarhanopettajia.” (Liisa)

Yksi haastateltavista kertoi, ettei muutosta työtehtävissä ole ollut, sillä hän on toiminut ammatissa vasta reilun vuoden. Hän kuitenkin kertoi tehtävien olevan myös päiväkotikohtaisia jonkin verran. Hänen mielestään päiväkodeissa on eri käytäntöjä, sillä joissain päiväkodeissa tuetaan enemmän lastentarhanopettajan ammattitaitoa ja osaamista kuin joissain toisissa.

Haastatteluiden mukaan lastentarhanopettajien suunnittelu-aika on hävinnyt käytännössä kokonaan. Tutkimushenkilöiden mukaan työn suunnittelu on oleellinen osa lastentarhanopettajan työtä.

”Se ainaki ensimmäisenä tulee mieleen et suunnittelu-aika on hävinny käytännössä kokonaan, voi sanoa melkeen näin. Ja mun mielest se on huono asia, koska ilman muuta pitäis olla sitä suunnittelu-aikaa. --Mutta ihan selkeesti et se ois määritelty se viikon suunnittelu-aika et miten sä voit sen käyttää.” (Helena)

6.5 Työn arvo ja merkitys

Lastentarhanopettajat kokevat oman työnsä arvon ja merkityksen hyvin suurena. Eräs heistä vielä lisäsi, että jos hän ei arvostaisi tätä työtään niin paljon, tuskin hän edes silloin olisi tässä ammatissa. He kokevat työnsä arvokkaaksi, koska varhaiskasvatus on tärkeä osa ihmisen elämää. Päiväkodissa lapset oppivat erilaisia asioita, kuten elämän perustaitoja, jotka luovat pohjaa elinikäiselle oppimiselle.

”Et tota joka päivä mä niinku aattelen et tää on tosi hieno työ ja mikä vastuu mul on. Pieni palkka, mut kamalan tärkeä työ, että nää on kuitenkin näitä tota pieniä ihmisenalkuja--.” (Petra)

Suurin osa näistä haastateltavista on sitä mieltä, että myös lasten vanhemmat arvostavat heidän työtään ainakin näissä päiväkodeissa, joissa he työskentelevät.

”--mä huomaan et vanhemmat arvostaa, ainaki täs meidän päiväkodissa. --mut ei hirmu kauas tarte täst lähtee ku näkee jo sen toisen puolen, että sit vaan koetaan tää näin niinku sellasena palveluna, josta voidaan vaan vaatia. Et sekin puoli on olemassa, mut omassa täs yksikössä saadaan aika paljon arvostusta.” (Petra)

Erään lastentarhanopettajan mukaan on tärkeää, että vanhemmat arvostavat tätä työtä, sillä vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö on hyvin tärkeä asia. Yksi haastateltavista kertoi suurimman osan vanhemmista arvostavan heidän työtään. Eräs haastateltava kertoi, että hänen mielestään lasten vanhemmat eivät tunnu hirveästi arvostavan las-

tentarhanopettajan työtä. Joistakin haastatteluihin osallistuneista tuntuu siltä, että joillekin vanhemmille on pääasia, että lapsella on vaan joku hoitopaikka, jolloin he itse voivat käydä omassa ”tärkeässä työssään”.

”--suurin osa vanhemmista arvostaa lastentarhanopettajan työtä ja sitä miten tärkeitä me ollaan. Mut et siin semmonen tietty et pidetään ehkä semmosena itsestään selvytenä ja semmosena niinkun palveluna, että niinku se toimii ja tavallaan et sitte pystytään ite käymään töissä ja tekemään sitä omaa tärkeätä työtä.” (Jenni)

Eräs haastateltavista pohti kuitenkin sitä, että ehkä arvostus näkyy siinä, että vanhemmat luottavat henkilökuntaan ja siihen, että lapsilla on päiväkodissa hyvä olla. Osa lastentarhanopettajista kokee vanhempien arvostavan päiväkodin henkilökuntaa yleisesti, mutta heidän mielestään ammattinimikkeillä ei ole välttämättä niin suurta merkitystä vanhemmille.

”--mä en usko et niillä nimikkeillä on niinkään suurta merkitystä vanhemmille et eihän niitä kauheesti niinku painoteta, että mä oon lasten opettaja ja teen tätä ja tätä, koska me tehään tääl todella kaikkea. --ja kylhän sen nyt niinku näkee et eihän sil niinku päättävienkään silmissä oo niinku mitään merkitystä et kuka tääl niinku toisaalt tekee tätä työtä.” (Liisa)

Haastattelujen mukaan työn arvostus on saattanut laskea yleisesti. Se näkyy muun muassa siinä, että suunnittelu-aikaa ei enää juurikaan ole ja sijaisia ei saada ottaa. Suurin osa tutkimushenkilöistä on sitä mieltä, että lastentarhanopettajan työtä arvostetaan yleisesti. Eräs kuitenkin kokee, että työ on huonosti arvostettua ihmisten keskuudessa sekä alalla. Hänen mielestään työntekijöitä on liian vähän sekä koulutuspaikkoja on liian vähän tarjolla. Kahden haastateltavan mukaan palkkauksessa näkyy myös se, ettei työtä arvosteta kovin paljon sen vaativuuteen verrattuna. Eräs lastentarhanopettaja pohti myös resurssien niukkuuden liittyvän työn arvostukseen.

”--olis tietysti kiva jos tota meil ois niinku kaikki resurssit semmoseen niinku hyvään työhön, että mun mielest niinku tällä hetkellä, onko se sitä arvostusta tai mitä se on, mut eihän mejän niinku nää resurssit niinku mahdollista semmosta ihan tasapuolista ja tasapainosta lastentarhatyötä.” (Liisa)

6.6 Tärkeät asiat lastentarhanopettajan työssä

Haastatteluissa ilmeni paljon asioita, joita haastateltavat pitivät työssään tärkeinä. Tärkeää lastentarhanopettajan työssä on hyvä työyhteisö ja tiimin toimivuus. On tärke-

ää, että tiimillä on yhteiset kasvatuskäsitteet, yhteistyö toimii ja ollaan avoimia toisia tiimiläisiä kohtaan. Oma hyvinvointi, lasten hyvinvointi ja tiimin hyvinvointi koettiin myös tärkeänä.

Joidenkin mielestä tärkeää on työn vaihtelevuus. Jokainen päivä on erilainen ja ikinä ei voi tietää, mitä tulevan työpäivän aikana tarkalleen tapahtuu. Tärkeäksi koetaan myös se, että työssä pääsee toteuttamaan itseään, sillä muuten työtä ei jaksaisi tehdä. Tärkeää työssä on myös se, että siitä itse nauttii. Haastatteluiden mukaan eettisyys on tärkeä osa lastentarhanopettajan työtä, ja heidän täytyy pyrkiä toimimaan ammattisaan eettisesti.

”Must tuntuu et ehkä se on se, että nää päivät ei oo semmosii samanlaisii vaan et tää on aika onks se nyt sit arvotuksellinen tai niinku arvaamatontaki--.” (Jenni)

”No tärkeintä on tietenkin, että toimis eettisesti tässä työssä, se on kaikkein tärkeintä ja siihen mä pyrin joka päivä.” (Maija)

Pieni ryhmäkoko koetaan myös tärkeänä asiana. Lasten turvallisuus ja turvallisuuden takaaminen vanhemmille on arvokas asia. Eräs haastateltavista kuitenkin mainitsi, että aina ei voi taata turvallisuutta lapsille eikä perheille, jos esimerkiksi työntekijöitä puuttuu eikä sijaisia saada. Hänen mielestään on kuitenkin tärkeää olla avoin ja rehellinen lasten vanhemmille ja kertoa tilanteesta. Haastatteluiden mukaan myös lasten leikki on tärkeä asia. Leikin onnistuminen ja pitkäkestoinen leikki on tärkeää lapsille ja lastentarhanopettajan täytyy tukea sitä. Lasten sosiaalisten taitojen tukeminen on myös tärkeää, jotta lapset oppivat huomioimaan myös toisia. Eräs haastateltavista mainitsi, että tärkeimpiä asioita hänen työssään on se, että saa olla lasten kanssa, hyvä kontakti lapsiin sekä lasten luottamus.

6.7 Erot lastentarhanopettajan ja lastenhoitajan työtehtävillä

Osa lastentarhanopettajista on sitä mieltä, että lastentarhanopettajien ja lastenhoitajien työtehtävien erot eivät näy selkeästi arjen työssä. He kuvailivat, että kaikki tekevät kaikkia töitä päiväkotiryhmässä. Haastatteluista selvisi, että varsinkin ryhmissä, joissa on pieniä lapsia, korostuu se, että kaikki tiimin jäsenet tekevät kaikkia arjen käytännön tehtäviä. Kaksi haastateltavaa kertoi, että heille on aika selvää mikä on kenenkin rooli työyhteisössä.

”--vaik ollaan samassa työyhteisössä ja näyttää niinku et tehään samantyyppisiä tehtäviä ja näin, ni se ei kuitenka tarkota et me kaikki tehään samoja tehtäviä ja töitä et se just se meidän koulutus on erilainen ja se mun mielest pitää kuitenkin näkyä sitten siinä työssä.” (Jenni)

Tutkimushenkilöiden mukaan lastenhoitajan tehtävä on enemmän perushoidollinen, sillä heidän koulutuksensa perustuu siihen. Lastenhoitajille kuuluu esimerkiksi ulkoilun valvominen, vaatehuolto, lasten pukeminen ja satujen lukeminen. Eräs lastentarhanopettaja kertoi, että jos hän esimerkiksi tarvitsee suunnittelu-aikaa tai aikaa kirjallisten töiden tekemiseen, on usein lastenhoitajan tehtävä olla ulkoilemassa lasten kanssa. Haastateltava kertoi myös, että jos toisella ryhmällä on kokous, niin lastenhoitajan tehtäviin kuuluu enemmän se, että hän menee auttamaan tähän toiseen ryhmään kokouksen ajaksi.

”Meilläki joudutaan tässä vähä vuorottelemaan niinku et menemään toiseen ryhmään et ne saa niinku vuorotellen pitää kokouksiansa ni must sillon se on lastenhoitajan tehtävä olla sitten tuuraamassa siellä.” (Petra)

Lastentarhanopettajat kuvailivat, että heidän tehtävänä on enemmän suunnitella ryhmän toimintaa. Heille kuuluu myös pedagoginen vastuu sekä vastuu lasten tavoitteista. Haastatteluiden mukaan he vastaavat yhteistyöstä eri tahojen ja vanhempien kanssa sekä ovat päävastuussa ryhmästään ja siellä toteutettavasta toiminnasta.

”Lastentarhanopettajan pitäisi saada enemmän aikaa suunnitella toimintaa ikä- ja kehitystasonmukaisesti, jotta se se ois niinku niin sanotusti kannattavaa tekemistä, ettei tehä mitään turhanpäiväisiä juttuja täällä et kylhän opettaja on se pedagoginen vastuunkantaja, tiiminvetäjä. Lastenhoitaja tukee sitä opettajan työtä.” (Maija)

6.8 Pedagoginen vastuu

Lastentarhanopettajat kokevat pedagogisen vastuun kuuluvan heille, sillä heidän koulutuksensa tukee sitä. Pedagoginen vastuu koetaan olevan tärkeässä roolissa lastentarhanopettajan työtehtävissä.

”Lastentarhanopettajalla on tähän koulutuksensa perusteella parhaat edellytykset.” (Jenni)

”Pedagoginen vastuu kulkee koko päiväkotipäivän mukana toiminnassani, joka hetkellä.” (Maija)

6.8.1 Lapsiin liittyvä vastuu

”Pedagoginen vastuu on laaja käsite. Minulle se tarkoittaa sitä, että olen yksin vastuussa pedagogisella tasolla ryhmäni lapsista yksin (ei siis lastenhoitajat).” (Maija)

Tutkimushenkilöiden mukaan pedagogiseen vastuuseen kuuluu lapsen kasvun ja kehityksen tuntemus. Heidän tulee tuntea lapsen kehityksen vaiheet. Lastentarhanopettajalla tulee olla kokonaisvaltainen näkemys lapsesta ja hänen täytyy herkästi reagoida lapsen kasvun ja oppimisen tarpeisiin. Lastentarhanopettaja vastaa lasten kasvusta, kehityksestä, hyvinvoinnista, turvallisuudesta ja siitä, että jokainen lapsi huomioidaan yksilönä. Pedagogiseen vastuuseen kuuluu lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttaminen ja päivittäminen sekä se, että jokaiselle lapselle asetetaan kasvatukselliset tavoitteet. Pedagogiseen vastuuseen kuuluu myös tunnistaa oppimisen ja kasvun häiriöt sekä kykyä vastata erityislasten tarpeisiin.

”Erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitsevien lasten havaitseminen ja tukeminen sekä tarvittaessa ohjaaminen eteenpäin (pute, kelto...)” (Katri)

6.8.2 Tiimiin liittyvä vastuu

Lastentarhanopettajat kokevat olevansa vastuussa koko työtiimistä. Osa heistä kertoi olevansa tiimin johtaja. Erään haastateltavan mukaan tiimin johtajuus merkitsee myös sitä, että lastentarhanopettaja suunnittelee ja toteuttaa yhdessä muiden tiimiläisten kanssa päiväkotityötä. Eräs on sitä mieltä, että hänen pedagogiseen vastuuseen kuuluu myös vastuu tiimiläistensä hyvinvoinnista ja turvallisuudesta. Joistain kirjoitelmista selvisi, että pedagogiseen vastuuseen kuuluu myös tiedon jakaminen työyhteisössä sekä se, että tiimissä keskustellaan yhdessä lasten tavoitteista ja keinoista, joilla tavoitteisiin pyritään.

”Lto on tiimin vastaava, joka delegoi ja aktivoi työkavereita (lh) osaltaan toteuttamaan laadukasta varhaiskasvatusta, olemaan turvallinen ja lämmin aikuinen lapsen elämässä päiväkodissa.” (Katri)

6.8.3 Toimintaan ja työhön liittyvä vastuu

Tutkimushenkilöiden kirjoitelmien mukaan pedagogiseen vastuuseen kuuluu laadukas ja tavoitteellinen pedagoginen suunnittelu sekä työn arviointi. Toiminnan suunnittelu oli vahvasti mukana jokaisen vastauksessa. Pedagogiseen vastuuseen kuuluu lapsen kehitys- ja ikätasoisien toiminnan toteuttaminen sekä varhaiskasvatussuunnitelmissa määritettyjen lasten tavoitteiden tukeminen arjessa. Lastentarhanopettajan vastuulla on myös esiopetuksen suunnittelu ja toteuttaminen yhteisen esiopetussuunnitelman pohjalta. Eräs lastentarhanopettaja kuvasi pedagogiseen vastuuseen kuuluvan myös työn sekä oppimisympäristön jatkuvan kehittämisen.

”Työssä hän hyödyntää osaamistaan suunnittelemalla ja toteuttamalla päiväkotitoiminnassa niitä asioita, jotka hän pitää tärkeänä.” (Petra)

6.8.4 Yhteistyöhön liittyvä vastuu

Yli puolet lastentarhanopettajista kokee myös yhteistyön eri tahojen kanssa kuuluvan osaksi heidän pedagogista vastuutaan. Pedagogiseen vastuuseen kuuluu siis myös yhteistyön toimiminen lasten vanhempien kanssa sekä muiden eri verkostojen kanssa.

”Yhteistyö vanhempien ja muiden tahojen kanssa.” (Katri)

7 Johtopäätökset

Lastentarhanopettajien mukaan heillä on ryhmän pedagoginen osaaminen ja sitä kautta pedagoginen vastuu kuuluu heille. Eräs lastentarhanopettaja kertoi pedagogisen vastuun olevan hänen työtehtävistään suurin, joten se on hyvin tärkeä osa lastentarhanopettajan roolia kasvatusyhteisössä.

Opetus- ja kasvatustehtävät edellyttävät vahvaa teoreettisen ja menetelmällisen tiedon hallintaa, jota sovelletaan käytäntöön kunkin lapsen ja lapsiryhmän kasvun, kehityksen ja oppimisen tavoitteiden kannalta tarkoituksenmukaisimmalla tavalla. Varhaiskasvatuksen suunnittelu, toteuttaminen ja toiminnan arviointi kuuluvat lastentarhanopettajan työtehtäviin. (Opetusalan ammattijärjestö OAJ 2010:3.) Opinnäytetyöni tutkimushenki-

löiden mukaan toiminnan suunnittelu on hyvin tärkeässä osassa heidän työtehtäviään. Haastateltavat kertoivat suunnittelevansa toimintaa sekä lyhyellä aikavälillä että pidemmällä aikavälillä.

Moniammatillisen tiimin yhteiset suunnittelu- ja arviointitilanteet ovat parhaimmillaan tilanteita, joissa koko ryhmän erityisosaaminen ja yhteinen osaaminen saadaan käyttöön (Karila – Nummenmaa 2001:34). Karilan tutkimukseen osallistuneista lastentarhanopettajista lähes kaikki kertoivat ”kantavansa päävastuun”. Lastentarhanopettajien päävastuun todettiin liittyvän erityisesti suunnitteluun. (Karila 1997:60.) Opinnäytetyöhöni osallistuneet haastateltavat kertoivat suunnittelevansa toimintaa myös yhdessä tiimin kanssa. He pitävät esimerkiksi viikkopalavereita, joissa he keskustelevat ryhmän asioista sekä suunnittelevat tulevaa. Usein tiimipalavereiden puheenjohtajuus on lastentarhanopettajan vastuulla. Lastentarhanopettajien mielestä heillä on päävastuu koko lapsiryhmästä sekä omasta tiimistään.

Varhaiskasvatuksen ydinosaamisen alueista kasvatusosaaminen on kaikkia hoito- ja kasvatushenkilöitä yhdistävä osaamisalue. Pedagoginen osaaminen on tehtävämäärittysten ja peruskoulutuksen perusteella lastentarhanopettajien erityisosaamisen aluetta. Lastenhoitajien erityisosaamisen alueeseen kuuluu puolestaan hoito-osaaminen. (Karila – Nummenmaa 2001:34.) Lastentarhanopettajat kuvasivat lastenhoitajien työtehtävien koostuvan enemmän perushoidollisista asioista, sillä heillä on koulutus siihen. Lastentarhanopettajille kuuluu pedagoginen puoli sekä yhteistyöstä vastaaminen lasten vanhempien ja muiden yhteistyötahojen kanssa. Haastattelemillani lastentarhanopettajilla on selkeä kuva millaisia asioita kuuluu lastenhoitajien ja lastentarhanopettajien työtehtäviin. Kuitenkaan ne eivät näy välttämättä selkeästi aina arjen työssä. Erään haastateltavan mukaan on tärkeää kuitenkin tiedostaa oma rooli lastentarhanopettajana, jolloin arkitilanteet on osattava hyödyntää eräänlaisina opetustilanteina.

Taloussanomien on selvittänyt Suomen arvostetuimpia ammatteja. Taloussanomien raatiin kuului kymmenen henkilöä, jotka listasivat arvostetuimpia ammatteja Suomessa. Lääkärit ja muut terveydenhuollon ammattilaiset saivat eniten ääniä. Toinen suuri voittajien joukko tekee työtä lasten ja nuorten parissa: opettajat ja päiväkotien henkilöstö. Päiväkotihenkilöstö oli selvityksessä sijalla viisi. (Nupponen 2011.) Pääsääntöisesti lastentarhanopettajat kokevat, että heidän työtään arvostetaan. Jotkut lastentarhanopet-

tajista kuitenkin pohti haastatteluissa sitä, että arvostetaanko niinkään heidän pedagogista osaamistaan vai vaan päiväkotihenkilöstöä yleisesti.

7.1 Pedagoginen vastuu

Hapon mukaan pedagogisen vastuun kantaminen edellyttää välittömän, välillisen ja tiedostavan tason niveltämistä osaksi varhaiskasvatustyötä. Pedagogisen vastuun voidaan kuitenkin kuvata koskevan kaikkea, mikä vaikuttaa varhaiskasvatukseen välillisesti tai välittömästi. (Happo 2006:120.) Nyt tarkastelen hankkimani aineiston tuloksia pedagogisesta vastuusta liittyen välittömän, välillisen ja tiedostavan tason osaamiseen. Aineistoni mukaan pedagogisessa vastuussa ilmenevät nämä kolme osaamisaluetta.

Hapon tutkimuksen mukaan välittömän tason osaamiseen kuuluu kasvatuksellinen vuorovaikutus, pedagogiset taidot sekä henkilökohtaiset ominaisuudet. Kasvatuksellisen vuorovaikutuksen näkökulmasta kasvatusta tapahtuu aina kulloinkin kyseessä olevassa vuorovaikutustilanteessa lasten kanssa. Lastentarhanopettajan välittömät pedagogiset taidot todentuvat näissä vuorovaikutustilanteissa lasten kanssa. Lastentarhanopettajan on tunnettava lapsen kehitysvaiheet, jotta lasta voidaan tukea kehitysvaiheen mukaisesti ja havaita myös mahdolliset erityisen tuen tarpeet. Tutkimuksen lastentarhanopettajat kuvailivat eri tavoin vahvuuksiaan ja siinä ilmenee, että lastentarhanopettajan ”tulee osata vähän kaikkea”. (Happo 2006:123-124.) Opinnäytetyöhöni osallistuneiden lastentarhanopettajien kirjoitelmien mukaan pedagogiseen vastuuseen kuuluu kiinteästi lapsen kasvun ja kehityksen tuntemus sekä kyky tunnistaa oppimisen ja kasvun häiriöt. Lastentarhanopettajat kertoivat, että pedagoginen vastuu on läsnä jatkuvasti vuorovaikutuksessa lasten kanssa. Myös tekemieni haastatteluiden mukaan lastentarhanopettajan monialaisesta osaamisesta on hyötyä.

Pedagoginen osaaminen liittyy myös lapsiryhmän ulkopuolella tapahtuvaan kasvatustyöhön. Lasten kanssa välittömässä vuorovaikutuksessa tapahtuvaa varhaiskasvatustyötä edeltää ja seuraa monia erilaisia tehtäviä ja toimenpiteitä sekä huomioonotettavia tekijöitä. Happo luokittelee välillisiin tekijöihin fyysisen ja psyykkisen turvallisuustakuun, työn ulkoisen ohjauksen ja kasvatustyön suunnittelun ja koordinoinnin. Lasten turvallisuuden ja hyvinvoinnin takaaminen on merkittävä asia päiväkodissa. Lastentarhanopettajan työtä ohjaavat erilaiset säädökset ja asiakirjat, esimerkiksi Varhaiskasva-

tussuunnitelman perusteet ja Esiopetuksen opetussuunnitelmat perusteet. Hapon mukaan lastentarhanopettajan osaamiseen kuuluu myös suunnittelutaidot, arviointitaidot ja kehittämistaidot. (Happo 2006:129-130.) Aineistoni mukaan lastentarhanopettajan pedagogiseen vastuuseen kuuluu vastuu lasten ja tiimin hyvinvoinnista ja turvallisuudesta. Lastentarhanopettaja suunnittelee myös tavoitteellista toimintaa lapsille, arvioi omaa työtään sekä sitä kautta kehittää työtään tai lasten oppimisympäristöä.

Pedagogisen osaamisen tiedostavaan tasoon liittyvät tietoisuus varhaiskasvatustyöhön liittyvästä vastuusta, lapsilähtöisyys ja yksilöllisyys sekä kasvatustietoisuus. (Happo 2006:141.) Lastentarhanopettajat ovat tietoisia mitä heidän vastuulleen kuuluu. He kokevat olevansa vastuussa lapsista, tiimistä ja kaikesta toiminnasta omassa ryhmässään. Lastentarhanopettajat kertoivat lapsilähtöisyyden ja yksilöllisyyden olevan tärkeitä tavoitteita heidän työssään. Lastentarhanopettajien kasvatustietoisuus välittyy muun muassa tavoitteellisessa suunnittelussa ja heidän toiminnassaan.

Yhteistyö- ja vuorovaikutusosaaminen on myös erottamaton osa pedagogista osaamista ja varhaiskasvatustyössä ne liittyvät vahvasti toisiinsa. (Happo 2006:153.) Tekemieni haastatteluiden mukaan pedagogiseen vastuuseen kuuluu myös yhteistyö lasten vanhempien kanssa sekä muiden verkostojen kanssa.

8 Pohdinta

Opinnäytetyöni tarkoituksena on ollut saada tietoa lastentarhanopettajan roolista kasvatusyhteisössä ja selvittää, mitä tarkoittaa lastentarhanopettajan pedagoginen vastuu. Opinnäytetyöni tarkoituksena on antaa tapauskohtaista tietoa, enkä pyri yleistämään tuloksia. Tavoitteenani on ollut tuoda esiin lastentarhanopettajien omia näkemyksiä ja kokemuksia.

Olen huomionut eettisyyden opinnäytetyössäni eri tavoin. Opinnäytetyöstäni ei selviä, missä päiväkodeissa haastattelemani lastentarhanopettajat työskentelevät eikä sisällä mitään tunnistetietoja. Haastatteluvaiheessa pyrin luomaan haastattelutilanteista avoimia ja luottamuksellisia. Kerroin jokaisen haastattelun alussa opinnäytetyöni tavoitteet, jotta tutkimushenkilöt olisivat selvillä haastattelun tarkoituksesta. Olen käsitellyt vasta-

ukset luottamuksellisesti ja haastateltavien anonymiteetti on säilynyt koko opinnäytetyön prosessin aikana. Tämän takia olen muuttanut lastentarhanopettajien nimet sitaatteja käyttäessäni. Haastattelemani lastentarhanopettajat osallistuivat tutkimukseeni vapaaehtoisesti ja he vaikuttivat olevan motivoituneita. Olen myös sitoutunut hävittämään hankkimani aineiston prosessin päätyttyä.

Lastentarhanopettajilla on selkeä kuva, mitä omaan rooliinsa kuuluu ja mikä on suurin ero lastentarhanopettajan ja lastenhoitajan työtehtävillä. Kuitenkin opinnäytetyöni tulosten mukaan roolit eivät näy arjessa aina selkeästi, joten jossain näissä päiväkodeissa on hämärtyneet työntekijöiden työnkuvat ja lastentarhanopettajien käsitys on, että ”kaikki tekee kaikkea”. Tärkeää on kuitenkin ymmärtää oma rooli ja käyttää osaamistaan ja tietämystään hyväksi arjen tilanteissa. Ryhmissä, joissa työskentelee kaksi lastentarhanopettajaa näkyy selkeämmin työntekijöiden roolit. Lastentarhanopettajat tiedostavat oman roolinsa kasvatusyhteisössään, mutta se ei välttämättä näy arjen työssä lainkaan. Johtuuko tämä päiväkotien nykyisistä resursseista? Ovatko lapsiryhmät liian suuria ja työntekijöitä liian vähän? Näkyisikö lastentarhanopettajan rooli paremmin arjessa, jos lastentarhanopettajia olisi enemmän lapsiryhmissä?

Monet kertoivat haastatteluissa myös pulan sijaisista vaikuttavan työhönsä. Jos lastentarhanopettaja joutuu usein oman työnsä ohessa esimerkiksi huolehtimaan päiväkotiapulaisen tehtävistä, se aika on pois jostain muusta ja tämä voi vaikuttaa myös päiväkotitoiminnan tasoon. Työntekijäpuola voi vaikuttaa myös päiväkotipäivän turvallisuuteen, jos lapsiryhmässä ei ole tarvittava määrä kasvattajia.

Työni tulosten mukaan lastentarhanopettajan roolissa on vahvasti havaittavissa heidän pedagoginen vastuu sekä toiminnan suunnittelu. Pedagoginen vastuu ilmenee lastentarhanopettajan työssä monin eri tavoin ja se onkin tärkeä osassa lastentarhanopettajien toiminnassa. Haastateltavien mukaan suunnittelu-aikaa on liian vähän, ja tämä korostuu varsinkin niissä ryhmissä, jossa on vain yksi lastentarhanopettaja. Tavoitteellinen toiminta kuitenkin vaatii suunnittelua ja suunnittelu vaatii keskittymistä. Suunnittelun tulisi tapahtua lapsiryhmän ulkopuolella, jolloin lastentarhanopettaja ei ole vastuussa samalla ryhmän lapsista, ja näin hän pystyisi keskittymään ainoastaan toiminnan suunnitteluun ja ennakointiin.

Tärkeää on huomioida lastentarhanopettajan työssä suunnittelu ja siihen tulisikin varata aikaa jo työvuorojen suunnittelussa. Jotkut lastentarhanopettajista kertoivat joutuvansa välillä suunnittelemaan kotona, vaikka suunnittelun kuuluisi tapahtua työajan puitteissa. Päiväkodeissa voi olla joskus hankalaa varata aikaa suunnitteluun, jos työntekijöitä on vähän. Suunnittelu kuuluu kuitenkin tärkeänä osana lastentarhanopettajan työhön, joten sen tärkeyttä ei tulisi unohtaa. Työvuoroja suunniteltaessa olisi hyvä miettiä samalla hetkiä, jolloin lastentarhanopettaja voisi suunnitella toimintaa lapsiryhmän ulkopuolella.

Mielenkiintoista olisi selvittää päiväkotien johtajien sekä lastenhoitajien näkemyksiä työntekijöiden rooleista kasvatusyhteisössä. Omassa opinnäytetyössäni halusin rajata aiheen koskemaan vain lastentarhanopettajia, sillä halusin tuoda nimenomaan lastentarhanopettajien kokemuksia ja käsityksiä esille. Mielenkiintoista olisi myös vertailla eri koulutustausten lastentarhanopettajien näkemyksiä roolistaan ja pedagogisesta vastuustaan. Kasvatusyhteisössä on tärkeää tiedostaa oma rooli sekä muiden työtehtävät, mikä luo pohjaa moniammatillisuudelle. Aineistostani ilmenee, että työnkuvista ja rooleista tulee keskustella päiväkodissa. Se ei tarkoita, että kukaan työntekijä olisi toista arvokkaampi. Kyse on siitä, että työntekijöillä on erilaiset koulutustaustat, jotka täydentävät toisiaan moniammatillisessa tiimissä. Tärkeää olisi hyödyntää koulutuksen kautta tulevat vahvuudet, mutta myös jokaisen työntekijän yksilölliset vahvuudet ja mielenkiinnon kohteet.

Lähteet

Ainasoja, Tuula 2007: Vastavalmistuneilta puuttuu pedagoginen vertaistuki päiväkotiryhmässä. Lastentarha- lehti 5/07.

Brotherus, Annu – Helimäki, Elina – Hytönen, Juhani 1994: Opetus varhaiskasvatuksessa. Juva: WSOY.

Brotherus, Annu – Hasari, Allan – Helimäki, Elina 1990: Varhaiskasvatuksen pedagogiikka. Rauma: Kirjayhtymä.

Eskola, Jari – Suoranta, Juha 1998: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Hirsjärvi, Sirkka – Hurme, Helena 2008: Tutkimushaastattelu - Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula 1997: Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Hujala, Eeva – Puroila, Anna-Maija – Parkila, Sanna – Nivala, Veijo 2007: Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Hyvinkää: Edufin.

Härkönen, Ulla 2008: Mitä varhaiskasvatuspalvelut palvelevat – Sen päättävät poliitikot! Opetusalan ammattijärjestö: Varhaiskasvatus 2000-luvulla? Varhaiskasvatuspalvelut ja henkilöstön osaamisvaatimukset. Forssan kirjapaino.

Kalliala, Marjatta 2008: Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? Helsinki: Gaudeamus.

Karila, Kirsti 1997: Lastentarhanopettajan kehittyvä asiantuntijuus – Lapsirakkaasta opiskelijasta kasvatuksen asiantuntijaksi. Helsinki: Edita.

Karila, Kirsti – Nummenmaa, Anna Raija 2001: Matkalla moniammatillisuuteen. Juva: WSOY.

Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 2005. Verkkodokumentti <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050272>> Luettu 19.10.2010.

Lastentarhanopettajaliitto 2005: Lastentarhanopettaja – varhaiskasvatuksen asiantuntija ja ammattilainen. Verkkodokumentti.

<<http://www.lastentarha.fi/pls/portal/docs/PAGE/LTOL/01LTOL/00LTOL/06JULKAISUT/ESITTEET/OSAAJAESITESUOMI.PDF>> Luettu 6.3.2011.

Nissilä, Maija-Leena: Pedagoginen johtaminen kuuluu lastentarhanopettajalle. Opettaja eLehti 44-45. Verkkodokumentti.

<http://www.opettaja.fi/pls/portal/docs/PAGE/OPETTAJALEHTI_EPAPER_PG/2010_44/page1.htm> Luettu 9.3.2011.

Nupponen, Sakari 2011: Katso miten muut arvostavat työtäsi. Taloussanomat 1.2.2011. Verkkodokumentti. <<http://www.taloussanomat.fi/tyo-ja->

koulutus/2011/02/01/katso-miten-muut-arvostavat-tyotasi/20111470/139> Luettu 23.3.2011.

Opetusalan ammattijärjestö OAJ 2010: Lastentarhanopettajan työaika koskevat määräykset. Verkkodokumentti.
<http://www.oaj.fi/pls/portal/docs/PAGE/OAJ_INTERNET/01FI/05TIEDOTTEET/03JULK AISUT/OAJ_LTO_TYOAIKA_10WEB.PDF> Luettu 18.3.2011.

Pihlaja, Päivi 2008: Varhaiskasvatuspalvelut ja henkilöstön osaamisvaatimukset. Opetusalan ammattijärjestö: Varhaiskasvatus 2000-luvulla? Varhaiskasvatuspalvelut ja henkilöstön osaamisvaatimukset. Forssan kirjapaino.

Reunamo, Jyrki 2007: Tasapainoinen varhaiskasvatus. Erilaisia tapoja suhtautua muutokseen. Helsinki: WSOY oppimateriaalit Oy.

Saaranen-Kauppinen, Anita – Puusniekka, Anna 2006: KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Verkkodokumentti. Tampere : Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.
<<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>> Luettu 7.3.2011.

Sosiaaliportti 2009: Sosiaalipedagogiikka päiväkodissa. Verkkodokumentti.
<<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/konsultointi/varhaiskasvatus/kysymys/?groupId=3ef9cfd1-6932-4c1d-8090-87ef3c6776ce&announcementId=3a53d7c9-cf8b-4111-ae7a-32e381898f39>> Luettu 31.10.2010.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2007a. Varhaiskasvatushenkilöstön koulutus ja osaaminen. Nykytila ja kehittämistarpeet. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:7. Helsinki.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2007b. Sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön tehtävärakennesuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2007:14. verkkodokumentti.
<http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3685.pdf&title=Sosiaalihuollon_ammattillisen_henkiloston_tehtavarakennesuositus_fi.pdf> Luettu 4.3.2011.

Stakes 2005: Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Oppaita 56. Saarijärvi: Gummerus. Kirjapaino Oy.

Haastattelun runko

Taustatiedot:

-Ikä	20-24	25-29
	30-34	35-39
	40-44	45-49
	50-54	55-

-Mikä on koulutuksenne ja missä olet opiskellut?

-Millainen työhistoria sinulla on päivähoitossa?

-Kuvaile päiväkodin työyhteisöä.

-Kuvaile ryhmää, jossa työskentelette. Monta kasvattajaa? Monta lasta?

-Kauan olet työskennellyt tässä ryhmässä?

- Kerro, mistä työsi lastentarhanopettajana muodostuu?
Mistä asioista/tehtävistä?
- Mistä tehtävistä/asioista olet työssäsi lastentarhanopettajana vastuussa?
- Kerro, mitä erityisesti osaat tai missä olet hyvä lastentarhanopettajana? Mitkä ovat vahvuutesi?
- Mitkä asiat ovat tärkeitä sinulle lastentarhanopettajana?
- Kuvaile lastentarhanopettajan tehtäviä? Kuka on ne määritellyt?
- Mitkä mielestäsi ovat erityisesti lastentarhanopettajan tehtäviä tässä päiväkodissa? Miksi?
- Ovatko lastentarhanopettajan tehtävät mielestäsi muuttuneet työhistoriasi aikana? Mistä muutokset johtuvat?

- Minkälaisena sinä näet lastentarhanopettajan työn arvon ja merkityksen?
- Mikä on tärkeää työssäsi lastentarhanopettajana?
- Mitkä tavoitteet ovat omassa työssäsi ensisijaisia? Ovatko tavoitteiden painopisteet muuttuneet urasi aikana? Miksi?
- Mitä eroa on lastentarhanopettajan ja lastenhoitajan työtehtävillä? Miten ne erot näkyvät arjen työssä?
- Mihin lastentarhanopettajien ja lastenhoitajien työtehtävien jaottelu perustuu? Kuka tehtävät on määritellyt?
- Mitä muuta haluat sanoa?

Mitä tarkoittaa lastentarhanopettajan pedagoginen vastuu? (kirjallisena)

